

בעזרת השם יתברך

ליקוטי שפת אמת

סוכות

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורנו ורבינו
קדוש ישראל ותפארתו רשכבה"ג מרן
יהודא ארי'ה לייב זצוקלה"ה מגור יע"א

תורות רבנו השפת אמת
לחג הסוכות ושמיני עצרת

מסודרים בשערים ונושאים
בתוספת תורות רבות משאר ספרי רבנו

ענייני המועדים – שלושת הרגלים
ליקוט תורות העוסקים בענייני המועדים והיחס ביניהם
בפתיחת ראשי תיבות, הפניה למקורות וציטוטים

המלקט והעורך
ערן משה מרגלית

עורך הספרים
הגדת ליקוטי השפת אמת, פתח ההגדה, ליקוטי שפת אמת – קהלת,
מפתח נושאים לשפת אמת על התורה

תוכן העניינים

13		אקדמות מילין
א		חג סוכות - פסוקי התורה, פרשנים ומדרש רבה
יד		סדר האושפזין ותפילה בכניסה לסוכה וביציאתה
יז		סדר נטילת לולב

סוכות השלמת ימי התשובה

כא		מעלת הימים בין יום כיפור לסוכות - ראשון לחשבון עוונות
כו		תורות נוספות במעלת ההכנה למצווה
כח		מדוע חג הסוכות בתשרי ולא בניסן (בצמוד ליציאת מצרים)
לג		בסוכות התשובה מאהבה ומשמחה
לט		תורות כלליות: סוכות - השלמת ימי התשובה
סג		ליקוט תורות נוספות ובהן התבאר הקשר בין סוכות וימי התשובה

ענייני מועדים וזמן שמחתנו

סט		ענייני מועדים כללי
סט		הכנות לחג - שואלין ודורשין בהלכות החג
עא		עניין שהמועדים נקראים 'חגים'
עא		קניית מנעלים לכבוד הרגל
עא		מלבושי יום טוב
עב		חייב אדם לטהר עצמו ברגל
עב		הדלקת נרות יום טוב - התעוררות קדושה והשפעתה
עג		חציו לה' וחציו לכם
עג		היתר אוכל נפש ביום טוב
עד		הלל במועדים
עה		המועדים נקראים מקראי קודש

היחס בין השבת למועדים.....עז
 ישראל מקדשים הזמנים.....פב
 מדוע ברגלים מברכים 'שהחיינו' ובשבת לא.....פד
 עלייה לרגל במועדים.....פה
 עיקר הארת השנה תלוי בימי חג הסוכות - "שבעת ימים בשנה".....פז
 חג האסיף.....פט
 שבעים פרי החג.....צז

עניינה של הסוכה

"בסוכות הושבת".....קג
 ענני הכבוד בזכות אהרון והיחס למצוות הסוכה.....קז
 יציאה מדירת קבע לסוכה -
 מעין הליכת ישראל במדבר והליכת אברהם אבינו לארץ ישראל.....קיג
 ביאור המחלוקת אי סוכה דירת ארעי או קבע.....קיד
 עניין סוכה וביטחון בה'.....קכא
 עניינים שונים בטעם המצווה והלכותיה.....קכד
 הסוכה עניינה אחדות - 'כל האזרח בישראל'.....קכו
 קדושת הסוכה - חל שם שמים על הסוכה / מעין משכן ומקדש.....קכח
 הסוכה נקראת 'צלא דמהמנותא' - צל האמונה / בצלו חמדתי וישבתי.....קלד
 סוכה מלשון ראייה - סוכה ברוח הקודש.....קלז
 עניינה של הסוכה שמירה, הגנה והבדלה.....קלט
 עניין שיעקב נסע סוכותה; בנה בית ולמקנהו עשה סוכות.....קמו
 סוכת שלום / פורס סוכת שלום.....קנ
 סוכה נקראת מצווה קלה - לעתיד ה' בוחן את הגויים במצוות סוכה
 [מוציא חמה מנרתיקה].....קנה
 האושפזין הבאים לסוכה.....קנז
 הרחב דבר - אהרון וענני הכבוד.....קנט

עניינם של ארבעת המינים

תורות כלליות - עניינם של ד' המינים.....קעא

ד' המינים כנגד הקב"ה קעא
 ד' המינים כנגד ד' סוגי אנשים בישראל ואגודתם יחד קעא
 ד' המינים כנגד איברי האדם קעב
 ענינים של ארבעת המינים -
 עדות שישראל נצחו בדין ונקראים 'מאני קרבא' קפד
 מעלת נטילת ד' המינים במקדש
 ותקנת רבי יוחנן בן זכאי ליטול ז' ימים זכר למקדש קפז
 תפילה לפני נטילת לולב - 'ולידע איך שמך נקרא עלי' קפח
 היחס בין הסוכה לד' המינים קפט
 מדוע בשבת אין נוטלים ד' מינים קצט

זמן שמחתנו ושמחת בית השואבה

סוכות זמן שמחתנו רה
 תורות נוספות בנושא שמחה בהתגלות נשמה בירושלים ומקדש רטז
 ענין שימי הסוכות הם ימי הלל ושמחה - אמירת הלל שלם בסוכות ריט
 שמחת בית השואבה רכג

ניסוך המים ויום הושענא רבה וערבה

ניסוך המים בחג הסוכות וענין שבחג נידונים על המים רלא
 מדוע אין גשמים בסוכות סימן ברכה רמז
 גבורות גשמים רמט
 אמירת הושענות בסוכות רנא
 יום הושענא רבה וענינה של הערבה רנג
 היחס בין הערבה שבד' המינים לערבה של הושענא רבה רסו

שמיני עצרת ושמחת תורה

תורות כלליות - ענינו של יום שמיני עצרת והיחס בינו לבין חג הסוכות רסט
 שמיני עצרת - היחס בין סוכות לשמיני עצרת, מדוע אין צריך סוכה וד' מינים. רפא
 ביאור ענין שמיני עצרת הוא 'סעודה קטנה' - פרידה ודבקות רפז
 'אך שמח' - לרבות לילי יו"ט אחרון רפט

'עצרת תהיה לכם' - ביאור לשון 'עצרת'.....רצד
 שמחת תורה בשמיני עצרת אחר סוכות.....רצו
 עניין שמחת תורה בשמיני עצרת אחר סוכות.....רצו
 היחס בין שמיני עצרת לשבועות.....שיד
 עניין שבכל שנה ובכל דור סדר חדש והבנה חדשה בתורה.....שטז
 עניין שהתורה נקראת "אמון" ובה ברא העולם.....שיז
 תפילות ומנהגי היום - קריאת התורה בליל החג והקפות, תפילת גשם.....שכ
 מנהג קריאת התורה בליל שמיני עצרת.....שכ
 הקפות ופיוטים הנאמרים בשמחת תורה.....שכ
 פיוט - 'נגיל ונשיש בזאת התורה כי לנו עוז ואורה'.....שכא
 שמיני עצרת - תפילת גשם.....שכב
 ביאורי פסוקים מפרשת וזאת הברכה - למה בשמיני עצרת ברכה.....שכד
 הקשר בין סוף התורה לתחילתה.....שמג
 בראשית - עניין שהתורה התחילה בבראשית, ביאור כח מעשיו הגיד לעמו.....שמח
 ברכת התורה - תורות נבחרות.....שנג
 הארת ימי הסוכות נמשכת עד חנוכה.....שנז

ג' רגלים - פסח שבועות וסוכות

בחינות שונות המתגלות ברגלים - ג' רגלים כנגד מה.....שסה
 ג' המועדים ושמיני עצרת.....שצז
 היחס בין ספירת העומר (ז' שבועות) ושבועות - לסוכות (ז' ימים) ושמיני עצרת.....תד
 שבועות - המועד האמצעי והפנימי, בריח התיכון.....תו
 ז' ימי המועדים.....תז

מפתח נושאים לתורות העוסקות ביחס שבין שלושת הרגלים.....תח
 מפתח תורות השפת אמת לסוכות שהובאו בספר.....תט
 סדר אושפיזין (נוסח ספרד).....תיג

אקדמות מילין

"הַלְלוּהָ, אֹדֶה ה' בְּכָל לֵב, בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה" (תהלים קיא, א)

תורותיו לסוכות של מרן הרב יהודא אריה לייב זצוקלה"ה מגור, רבנו בעל ה"שפת אמת", נדפסו כסדר שבו נאמרו בשנים תרל"ב תרס"ה.

אכן, פעמים רבות הלומד מבקש להתרכז בנושא מסוים. צורך זה עולה במיוחד בעת הלימוד בדברי קודשו של רבנו בענייני חג הסוכות, שבהם ישנן תורות רבות (מעל מאתיים וחמישים פסקאות) ונושאים מגוונים. אשר על כן, בעזרת ה' וברוב חסדיו, סודרו בספר זה דברי קודשו של רבנו בענייני חג הסוכות לפי נושאים לנוחות הלומדים ולתועלתם.

לצד התורות שנאמרו על ידי רבנו בחג הסוכות, נלקטו בספר זה עוד תורות רבות משאר ספרי השפת אמת העוסקות בענייני חג הסוכות וסודרו אף הן לפי נושאים. כמו כן, צוינו בספר הפניות לתורות נוספות הקשורות לענייני חג הסוכות.

בצורה זאת יכול הלומד להתמקד בכל אחד מהנושאים שעוסק בהם רבנו ולפגוש בקלות את כל דבריו בצורה מרוכזת ומסודרת.

כאן המקום לציין שלא שינינו ולא נגענו ח"ו בלשון קודשו של רבנו, וכן אין מטרתנו לפרש את דברי רבנו, ואם טעינו ושגיגנו במשהו – אין זה אלא לקוצר דעתנו והשגתנו.

כהשלמה לדברי רבנו על חג הסוכות, ליקטנו בחסדי ה' בכרך נפרד את דברי רבנו על **מגילת קהלת**, הנקראת בחג הסוכות. רבנו עצמו לא כתב וערך פירוש וספר על מגילת קהלת, אומנם בתורותיו לסוכות ובשאר ספריו הזכיר ופירש את פסוקי המגילה במאות מקומות – ואת כל ההתייחסויות הללו ליקטנו וסידרנו על סדר פסוקי המגילה.

נוסף לשני הכרכים הללו, מובאים בע"ה בכרך השלישי **מאמרים העוסקים בענייני חג הסוכות**, על פי דרכו של רבנו השפת אמת וספרים נוספים. מטרת מאמרים אלו לבנות בקרב הלומד משנה אמונית סדורה בענייני החג ומצוותיו, להפגיש את הלומד עם גדולתו של רבנו השפת אמת ולפתוח פתח ללימוד מעמיק בדבריו.

מתוך הודיה לה' ובתפילה כי הלימוד בספר יפתח בקרב הלומדים את שערי הלב והדעת בעת קיום מצוות חג הסוכות, ונזכה לגאולה שלמה.

ערן משה מרגלית

ירושלים, שלהי התשפ"א

לדרך הליקוט והציטוט

נציין כמה עקרונות שעל פיהם נעשתה עבודת הליקוט והסידור:

בחירת הנושאים בספר נעשתה לפי הנושאים שעסק בהם רבנו. משום כך, נושא העלייה לרגל, לדוגמה, הובא כאן בקצרה, שכן, נושא זה התבאר במיוחד בתורות רבנו לחג הפסח, וכמעט שלא נידון בדבריו בחג הסוכות.

פעמים רבות קשה לבחור לאיזה נושא ראשי לשייך כל תורה ותורה, משום שרבנו הרבה לקשר בתורה אחת כמה וכמה נושאים יחד, ופעמים שעיקר חידושו נמצא בעצם הקישור שבין הנושאים, וממילא שיוך התורה לאחד מהנושאים בלבד תגרום להעדרה בשאר הנושאים. כדי לתת ולו במעט מענה לבעיה זו, ציטטנו לעיתים תורה מסוימת או את חלקה בכמה מקומות.

בנושאים שבהם ישנן תורות רבות – פעמים בחרנו להביא את התורות כפי סדר אמירתן לאורך השנים, ופעמים הקדמנו את התורות שנאמרו בחג סוכות עצמו, ורק לאחר מכן הוספנו את הליקוטים משאר ספרי רבנו.

בכל ציטוט הקפדנו לציין את מקורו (פרשה או חג, השנה שהתורה נאמרה ודיבור המתחיל), כדי שהמעין והלומד יוכלו אם ירצו לפתוח את הדברים במקורם ולראותם בהקשרם השלם.

מתוך הכרה עד כמה חשוב ללמוד את דברי קודשו של מרן השפת אמת במלואם, ולא כציטוט חלקי, הובאה כל תורה מחג הסוכות במלואה לכל הפחות במקום אחד.

כאשר התורה מצוטטת בחלקה או כאשר חלקים ממנה מובאים בכמה מקומות, הקפדנו לציין היכן הובאה התורה בשלמותה. ובכל מקום שהציטוט אינו מלא, צוין הדבר בשלוש נקודות בפתיחת הציטוט או בסיומו.

למותר לציין שלא נעשו שינויים או תוספות בדברי קודשו של השפת אמת. עם זאת, בתורות עצמן הודגשו משפטים או מילים מסוימות לתועלת הלומדים. אך יש לזכור כי הדגשות אלו אינן מופיעות במקור, ותכלית הוספתן היא לבאר את הקשר שבגיניו נבחרה הפסקה להופיע באותו מקום.

כמו כן, הכותרות וכותרות המשנה, אין מטרתן לפרש את דברי רבנו, ואף לא להגדיר את מכלול הנושאים שבהם עוסקת התורה שצוטטה. כל תכליתן אינה אלא לציין ללומד את הנושא שלשמו לוקטו אותן תורות יחד או לעורר לעניין מרכזי שהתחדש וכן לסייע למציאת הנושאים והתורות למי שכבר למדם ומחפשם עתה בספר.

מכיוון שעיקר התועלת והייחוד שבחיבור זה הם בליקוט הדברים וסידורם לפי נושאים, ואילו עבודת פענוח ומציאת המקורות שעליהם התבסס רבנו כבר נעשתה בעבר בכמה הוצאות, הרשינו לעצמנו להתבסס על פי רוב על פתיחת ראשי התיבות, הבאת ההפניות וציטוטי המקורות כפי שיצאו לאור בעבר במהדורת השפת אמת של הוצאת "המכון התורני אור עציון".

לתועלת הלומדים, בחרנו לצטט תחילה בכמה מקומות את המקורות בהרחבה, ורק אחריהם הבאנו את דברי השפת אמת עצמם המבוססים עליהם.

תוכן מפורט של שערי הספר

השער הראשון: **סוכות – השלמת ימי התשובה**. בשער זה הובאו תורות רבות, שבהן עסק השפת אמת בבירור הרעיון שחג הסוכות קשור לימי התשובה, משלים אותם, ויש בו תשובה מאהבה. עצם ריבוי התורות בנושא זה מעיד כמה הוא עיקרי בתורת רבנו השפת אמת.

השער השני: **ענייני מועדים ועניינים שונים המתקיימים בסוכות**. בשער זה הובאו תורות כלליות בנושא המועדים, וכן כמה נושאים בעניין חג הסוכות עצמו – מעלת ימי החג, הכינוי "חג האסיף", ועוד.

השער השלישי: **עניינה של הסוכה**. בשער זה סודרו תורות רבנו העוסקות בביאור עניינה וקדושתה של הסוכה, במשמעות הפנימית של היציאה מן הבית אל הסוכה וכן במשמעות הלכות הסוכה.

השער הרביעי: **עניינים של ד' המינים**. בשער זה הובאו תורות בעניינים של ארבעת המינים, שעליהם נאמר במדרש שהם כלי מלחמה וסמל לניצחונם של ישראל, וכן שהם רומזים לארבעה סוגי אנשים בישראל, לארבעה איברים ולקדוש ברוך הוא. אף שבתורה לא הובא במפורש שיש קשר ויחס בין מצוות הסוכה ובין מצוות ארבעת המינים – רבנו עסק בבירור היחס ביניהן, ותורותיו בנושא הובאו בחלק השני של השער.

השער החמישי: **סוכות זמן שמחתנו ושמחת בית השואבה**. בשער זה הובאו תורות בעניין השמחה בחג סוכות, שאף נקרא: "זמן שמחתנו", וכן בעניין שמחת בית השואבה שהייתה מתקיימת בבית המקדש בחג הסוכות.

השער השישי: **שער ניסוך המים, הושענא רבה וערבה**. בשער זה הובאו תורות רבנו בעניין מצוות ניסוך המים, ובעניין דברי חז"ל שבחג הסוכות נידונים על המים ומשום

כך מתפללים ואומרים את ההושענות. בנושא זה ביאר רבנו כי עיקר בקשת ישראל למים היא לפנימיות השפע – לתורה.

חלקו השני של השער עוסק בדברי רבנו בביאור יום הושענא רבה, שבו מרבים בתפילות ומקיימים את מנהג נטילת הערבה. רבנו עסק באופן מיוחד בהבנת עניינה ומעלתה של הערבה, ובשאלה מדוע דווקא המין שנראה הפשוט ביותר זכה לכך.

השער השביעי: **שער שמיני עצרת ושמחת תורה**. בשער זה הצמדנו כנושא אחד מרכזי את שמיני עצרת ויום שמחת תורה, וזאת משום שבארץ ישראל זוכים אנו לאחדם ביום טוב אחד, ואין לנו צורך בשני ימים טובים, וכן מפני הקשר המהותי בין יום שמיני עצרת לתורה.

כחלק משער זה, סודרו גם דברי רבנו לפסוקים מפרשת "וזאת הברכה", והקשר שבין סיום התורה לתחילתה.

בסוף השער, הובאו כמה תורות, בעיקר מחנוכה, שבהן התבאר כי הארת ימי חג הסוכות נמשכת עד חנוכה.

השער השמיני: **שער ג' רגלים – פסח, שבועות וסוכות**. השפת אמת ראה בשלושת הרגלים מהלך אחד שלם, המתחיל בפסח ומסתיים בחג הסוכות. על כן, כהשלמה לדברי רבנו בנושא חג הסוכות, הובא בשער זה ליקוט מקיף מכל ספרי רבנו, שבהם עסק רבנו ביחס הפנימי בין שלושת הרגלים ובביאור עניינם.

תודות

תודה לבורא עולם על הזכות ללמוד תורה ולערוך ספר זה. מרגיש אני בחוש, שזכות רבנו השפת אמת זצוק"ל וזכות הלומדים העתידים ללמוד בספר הן שעמדו לי בכל שלבי העבודה, להגיע למקורות הנכונים ואף לאנשים שסייעו בהוצאת הספר.

במהלך הלימוד והעבודה, נעזרנו רבות במאגרי המידע שב"תקליטור התורני" של חברת די.בי.אס מחשבים, המתאמצת לזכות את ציבור הלומדים באוצרות האמונה והמחשבה, ובהם ספרי השפת אמת. כמו כן נעזרו במאגרי המידע של "פרויקט השו"ת". ישלם ה' שכרם, ויזכו להמשיך במפעלם מתוך ברכת שמיים.

אבקש להודות מקרב לב לכל מי שזכה להיות שותף ותרם מהונו להוצאת הספר, ויהי הלימוד בספר לזכותם ולזכר יקיריהם.

שער סוכות השלמת ימי התשובה

תורות המבארות את היחס
שבין סוכות לימי הדין
וכיצד חג סוכות מהווה השלמה
לימי התשובה

מעלת הימים בין יום כיפור לסוכות - ראשון לחשבון עוונות

בערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין, והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעוונותיהם, ומראש השנה ועד יום הכפורים היחידים מתעניין, והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעוונותיהם.

וביום הכפורים כולן מתעניין, אנשים ונשים וטף, והקדוש ברוך הוא אומר להם לישראל מה דאזיל אזל מן הכא ולהלן נחיל חושבנא (פירוש: מה שהלך הלך, ומכאן ולהבא נתחיל חשבון חדש).

ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקדוש ברוך הוא ואומר להם מה דאזיל אזל מן הכא נחיל חושבנא.

לפיכך משה מזהיר לישראל - "ולקחתם לכם ביום הראשון". ויקרא רבה ל ז

'ולקחתם לכם ביום הראשון' - וכי ראשון הוא? והלא ט"ו יום הוא! ואתה אמרת ביום הראשון?! אלא ראשון הוא לחשבון עוונות...

תנחומא אמור, כב

בהכנת המצווה יש יותר כח והצלה מאשר גוף המצווה עצמה

במור¹ הביא המדרש² שבין יום הכפורים וסוכות עוסקים במצות לולב וסוכה ואין עושין עונות והקב"ה אומר מה דאזיל אזיל כו'. והקשה בט"ז³ איך יהיו ימים אלו יותר [גדולים] מסוכות עצמו שמקיימים גוף המצוה ונאמר² ראשון לחשבון עוונות ע"ש. אבל אין הדבר רחוק שיותר כח והצלה יש בהכנת המצוה מגוף כיום המצוה. אחד כי עשיות המצוה הוא

רק לשעה וההכנה הוא לעולם. ועל זה נאמר (דברים ד, ו) ושמרתם ועשיתם וכפי מה שאדם שומר עצמו תמיד כדי שיהיה מוכן לקיים מצות ה' יתברך. כי בודאי כל היגיעה לשמור מהבלי עולם צריך להיות כדי להיות מוכן לקיים מצות ה' יתברך וכפי הטהרה יוכל לקיים המצוה. ועל ידי השמירה זוכה לקיימה ונשמר מכל דבר כמו שכתוב (קהלת ח, ה) שומר מצוה לא ידע רע. ועוד כי מי יוכל לקיים המצוה כמשפטה. אבל הרצון

1. טור אורח חיים, תקפא. 2. ויק"ר ל, ז. 3. ט"ז לשולחן ערוך שם, ס"ק א.

וזהו ענין תפילין של יד נגד הלב⁴ ואחר כך תפילין של ראש תהיה תורת ה' בפין (שמות יג, ט). וכן כתוב⁵ לב חכם ישכיל עליו פיהו פירוש כפי תיקון הלב נפתח הפה. וכן כתוב (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי כו' אחר כך ורוח נכון חדש (שם). וכמו כן בימי המעשה צריכין לברר במלאכות הגופניות כדי להיות מוכן ביום שבת לעשות כולו תורה¹¹. כי לא דבר רק הוא מכס (דברים לב, מז) כי ציור הגוף מכוון רמ"ח איברים כו'¹². ובזהו הקדוש תולדות¹³ כל שייפא ושייפא לקבל בריה כו' וכן באורייתא כו'. וכמו כן בימים אלו אחר ראש השנה ויום הכפורים נתקנו נפשות בני ישראל להיות טהורים. ולכן בחג הסוכות נידונין על המים¹⁴ היינו לקבל השפע הבאה משמים ואין מים אלא תורה¹⁵. וביום הכפורים נטהרו הנפשות ולכן בסוכות רוח נכון יחדש בקרבנו. וצריכין בימים אלו בין יום הכפורים לסוכות להשתוקק לקבל הארת התורה בסוכות. לפני ה' תטהרו (ויקרא טז, ל). פירוש שהטהרה הוא רק כדי להיות כלי מוכן לקבל דבר ה'. לכן איתא¹⁶ בימים אלו טרודין במצות ואין עושין עונות

והכנה להמצוה הוא לעשותו כרצונו יתברך ולזאת ההכנה והשמחה לבוא להמצוה חשוב מאוד כנ"ל. ויש לדון קל וחומר ממה שכתבו ז"ל⁴ הרהורי עבירה קשים מעבירה. כמו שכתבתי⁵ מדה טובה הרהורי מצוה שאדם מהרהר ומשתוקק לקיים פקודת ה' יתברך טובים מהמצוה ושומרים האדם ועל ידי זה אין עושין עונות כנ"ל:

האזינו תרל"ד ד"ה בטור

בימים שאחרי יום הכיפורים טרודים במצוות - צריך להשתוקק שיקבל בסוכות האות התורה

בפסוק (דברים לב, מז) שימו לבבכם כו'. פירש רש"י ז"ל⁶ מספרי⁷ צריך אדם לתת עיניו ולבו ואזניו להיות מכוונים לדברי תורה כו'. פירוש⁸ כי התורה היא הסיוע משמים כמו שכתוב (שם ב) יערוף כמטר כו' כטל. כמו שהשדה אחר שנחרש ונעבד צריך הגשמים להוציא הזרע מכח אל הפועל. כן צריך האדם מקודם לתקן אברי הגוף להיות כלים מוכנים לקבל הארת התורה. וכפי זה התיקון כך נפתחו לו שערי תורה.

4. יומא כט ע"א. 5. בחקתי תרמ"ד ד"ה 'במדרש'. 6. דברים לב, מז ד"ה 'שימו לבבכם'. 7. ספרי האזינו, שלה. 8. עיין האזינו תרמ"א ד"ה 'בפסוק האזינו'. 9. לשם יחוד קודם הנחת תפילין. 10. שה"ר א א, ז (ב ע"א); עפ"י משלי טז, כג. 11. תנא דבי אליהו רבה, א. 12. עיין זוהר ח"א, קע ע"ב. 13. "ת"ח כל מאן דאשתדל באורייתא איהו קיים עלמא וקיים כל עובדא ועובדא על תקוניה כדקא יאות ולית לך כל שייפא ושייפא דקיימא ביה בבר נש דלא הוי לקבליה בריה בעלמא דהא כמה דבר נש איהו מתפלג שייפין וכלהו קיימין דרגין על דרגין מתתקנין אלין על אלין וכלהו חד גופא הכי נמי עלמא כל אינון בריין כלהו שייפין וקיימין אלין על אלין וכד מתתקנן כלהו הא גופא ממש, וכלא כגוונא דאוריית' דהא אוריית' כלא שייפין ופרקין וקיימין אלין על אלין וכד מתתקנן כלהו אתעבידו חד גופא" (זוהר ח"א, קלד ע"ב). 14. ר"ה פ"א מ"ב. 15. ב"ק יז ע"א; ע"ז ה ע"ב; תנא דבי אליהו זוטא, א. 16. תנחומא אמור, כב; ע"ע ויק"ר ל, ז.

בודאי נענש אדם על כל חטא ועון. רק ראשון לחשבון עונות. הואיל ובראשון הוא הזמן לקבל הרוח הוא ראשון לחשבון עונות כמו שכתבנו:

סוכות תרנ"א ד"ה איתא במדרש

דכתיב (קהלת ח, ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע. ועל ידי הכנה ותשובה לעבודת ה' מתגרשין המחשבות זרות מהבלי עולם: האזינו תרמ"ח ד"ה בפסוק

בין יום הכיפורים לסוכות אין העוונות פוגמים הרוח - בסוכות מקבלין הרוח על ידי ארבעת המינים

איתא במדרש¹⁷ ולקחתם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות (ויקרא כג, מ) ומקשין וכי בין יום הכפורים לסוכות הותרה הרצועה לעשות כל אשר יחפוץ. אבל יובן על פי מה שכתוב בזוהר הקדוש נשא¹⁸ על פסוק (תהלים לב, ב) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון אימתי כשאין ברוחו רמיה כו' עיין שם. דהנה יש נפש רוח נשמה. וכפי המעשים טובים כן מאירין הנפש רוח נשמה. ולפי החטא נסתלקין ולכן חטא עון ופשע מכוונים מול אלו הג'. וכשאדם שומר הרוח אז לא יחשב עון. וכתוב (תהלים נא, יב) לב טהור ברא כו' ורוח נכון חדש. ולכן אחר יום הכפורים שנטהרו לבות בני ישראל זוכין בסוכות לרוח נכון וחדש. ועל ידי הלולב ומיניו מקבלים הרוח. ולכן יש ד' מינים כמו שכתוב (יחזקאל לו, ט) מארבע רוחות בואי הרוח. ולכן בין יום הכפורים לסוכות אין עונות פוגמין הרוח. הגם כי

ביום הראשון של סוכות חוזרות לבני ישראל הנפש רוח ונשמה שלהם

ולקחתם לכם כו' (ויקרא כג, מ) דכתיב (מלאכי ג, ז) שובו אלי ואשובה אליכם. פירשו בתקונים¹⁹ כי על ידי החטא מסתלקין הנשמה ורוח וכשחוזרין בתשובה הקב"ה מחזיר לנו הנפש רוח נשמה עיין שם דף קכ"ד ב'. ומתקיים בסוכות ואשובה אליכם. וזהו ולקחתם לכם לעצמכם כי יוכל כל אחד לקבל הנפש רוח נשמה השייכים אליו. וכן הוא ההבטחה בפרשת התשובה ארפא משובתם אוהבם נדבה (הושע יד, ה). וכל זה מתקיים בחג הסוכות שהוא רומז על האהבה. וקח טוב (שם ג) פירש רש"י²⁰ למדנו דרך הטוב. וזה מתקיים בלקיחת הד' מינים ולקחתם לכם. שהוא הדעת היורד בחג הסוכות שיוכל כל אחד להכיר את מקומו כמו שאומרים²¹ ולידע איך שמך נקרא עלי. ובזה מתפרש גם כן המדרש²² ראשון לחשבון עונות. דהעונות הנעשים בין יום הכפורים לסוכות אין מעכבין חזרת

17. תנחומא אמור, כב. 18. "בשעתא דבני נשא דמיכין... נשמתא סלקא לעילא ואסאידת על עובדוי דבר נש... ובגין כך: 'אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון' - אימתי? - כש'אין ברוחו רמיה" (זוהר ח"ג, קכא ע"ב, ע"ש). 19. תיקון"ז ע, קכד ע"ב. 20. רש"י הושע יד, ג ד"ה 'קח'. 21. תפילה לפני נטילת לולב. 22. תנחומא אמור, כב.

לזה הישרות. ולכן השמחה בסוכות כדכתיב (תהלים צז, יא) ולישרי לב שמחה. וצריכין לשמור שלא לשוב עוד לחשבונות רבים. רק כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כז, ד) אחת שאלתי כו' אותה אבקש. להיות רצון אחד לאל אחד. ומיני הלולב רומז לציור האדם כמו שאומרים²⁵ לידע איך שמך נקרא עלי. שעל ידי החטא נסתר זה הציור ואחר הטהרה נגלה זה הציור. שעליו נאמר (ישעיה מג, כא) עם זו יצרתי לי. ולכן בסוכות הלל גמור וכמו שכתוב (תהלים קה, יט) עם נברא יהלל. ונקראו בני ישראל עם נברא הגם שהכל בריותיו של הקב"ה. רק בבני ישראל ניכר זה הציור והבריאה שברא הקב"ה לכבודו. וברשעים נסתר מכוון הבריאה ולכן לרשע אמר מה לך לספר חוקי (עפ"י תהלים ג, טז). וכן כתוב הללו עבדי ה'²⁶ דרשו²⁷ ולא עבדי פרעה. פירוש שכל זמן שמשועבדין למלכות אינו יכול להוציא מכח אל הפועל תהלת ה' רק כשנעשין בני חורין וכמו שכתוב (שמות טו, א) אז ישיר. וכמו כן וכל שכן כשמשועבדין תחת היצר הרע וסטרא אחרא. ולכן אחר יום הכפורים שנגאלו מתחת יד היצר הרע יש הלל גמור. ונקראו עם נברא מלשון ברי לבב שנטהרו הנפשות ונתבררו. ועל זה כתיב²⁸ טוב לישראל אלקים לברי לבב. שעל ידי הדין בראש השנה ויום כפור נתבררו:

סוכות תרס"ב ד"ה ולקחתם

הנפש רוח נשמה לבני ישראל מה שנסתלק על ידי החטא מוחזר בחג הסוכות. לבן הוא ראשון לחשבון עונות ודו"ק:

סוכות תרנ"ז ד"ה ולקחתם

בביאור המדרש 'ראשון לחשבון עונות' איתא²³ ביום הראשון ראשון לחשבון עונות. דכתיב (דברים לב, ה) שחת לו לא. ואיתא בזוהר הקדוש²⁴ חייביא עבדו פגימותא ולא עבדו כו' עיין שם. והיינו שיש מקומות שהעונות פוגמים שם. והנה בחודש זה מתגלה הנהגה עליונה שאין החטאים פוגמים שם. לכן ידו פשוטה לקבל שבים כי לא נפגם שם על ידי החטא. אבל בסוכות מתחיל ההנהגה שכל המעשים עושים רושם שם. והוא בחינת חשבון ששערי תשובה הם למעלה מחשבון וקצבה ומדה. וזהו ראשון לחשבון עונות:

סוכות תרנ"ב ד"ה איתא ביום

אחר יום הכיפורים נגאלו ישראל מיצר הרע ונטהרו הנפשות ונתבררו ולקחתם לכם ביום הראשון. אמרו חז"ל ראשון לחשבון עונות. דכתיב (קהלת ז, כט) האלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. ואחר יום הכפורים שנטהרו נפשות בני ישראל באים

23. שם. 24. עיין בזוהר ח"ג, רצז ע"א. 25. תפילה קודם נטילת לולב. 26. תהלים קיג, א. 27. מגילת יד ע"א. 28. "מזמור לאסף אך טוב לישראל אלקים לברי לבב" (תהלים עג, א).

אחר יום הכיפורים שאנו נקיים - יש לנו ליקח עצמנו לעבודתו ית' קודם שיתערבו בנו החשבונות הרבים

במצות לולב ולקחתם לכם כו' (ויקרא כג,

מ). דרשו במדרש²⁹ על חיבור מיני

בני אדם שבישראל אותם שיש להם טעם או ריח כו' עיין שם. ויש לפרש הענין שבחג הזה ניתן דעת לאיש ישראל למצוא ולהכיר מקומו. כאומרו ולקחתם לכם ממש שיקח כל אחד את עצמותו. כי הנה חג הזה נקרא חג האסיף (שמות כג, טז) שמאסף כל אחד תבואתו לביתו³⁰. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי כמו כן בכל אדם ממש מתברר עתה הנקודה פנימית שבו שמתערבב בכל השנה בהבלי עולם. ועכשיו שמוטהרין מתברר האוכל מתוך הפסולת כו'. ויתכן שזה רמז באספך מעשיך ממש. מן השדה היא התערובות. כי שדה הוא לשון הפקר כמו עשו איש שדה (בראשית כה, כז). ואפשר כי הוא ז"ל דיבר מזה. כי עוד דיבר אז על הפסוק (דברים כב, כז) בשדה מצאה צעקה הנערה ואין מושיע לה. ואחשוב שאמר כי בימי הסוכות שנאספין מן השדה לכן

המה ימי ישועה. ולכך בימים אלו יכול כל איש ישראל למצוא מקומו כנ"ל. וכמו שבפרט כל נפש מישראל מתברר עתה האוכל מתוך הפסולת. כן בכלל הבריאה מתבררין עובדי ה' בני ישראל מתוך הרשעים. ולכן באמת ימי המשפט הם לטובת בני ישראל. כמו שכתוב (תהלים א, ד-ו) לא כן הרשעים כו' כמוץ אשר תדפנו רוח כו' לא יקומו במשפט כו' יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד. וזה עצמו הוא הברור אוכל מתוך הפסולת. שהקב"ה מברר ואוסף מעשיו מן השדה וכונס בני ישראל לביתו והיא הסוכה. ולכן דרשו חז"ל ראשון לחשבון עונות. דכתיב (קהלת ז, כט) והאלקים עשה את האדם ישר כו' בקשו חשבונות רבים. לכן עתה שבני ישראל הם נקיים יש לנו ליקח לעבודתו יתברך שמו. קודם שמתערבין חשבונות רבים מהבלי עולם:

סוכות תרמ"ד ד"ה במצות

עיין עוד נח תרנ"ב ד"ה כתיב (הובא בשלמות בעמוד רו).

29. ויק"ר ל, יב. 30. עיין רש"י שמות שם ד"ה 'באספך'; ר"ה יג ע"א.

תורות נוספות במעלת ההכנה למצווה

כן הרהורי מצוה טובים מגוף המצוה. והיינו כי הגם שעיקר פגם העבירה בשורש היא בעשייתה. אבל הקילקול אל נפש האדם. מתרבה ביותר על ידי הרהורי עבירה. וכן הוא במצוה. אשר עיקר המצוה צורך גבוה. אבל רוב ההרהור והתשוקה אל המצוה. מתקן נפש האדם. וזהו שאמרו ז"ל³⁸ רצה הקב"ה לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצות. שכל התקונים שלמעלה. מסר הקב"ה לבני ישראל להיות נעשין אלה התקונים על ידי המצות שבני ישראל עושין. ועל ידי זה מזדככין הנפשות של בני ישראל:

בא תרנ"ט ד"ה בפסוק

במדרש תנחומא³⁹ דרך עצל כמשוכת חדק ואורח ישרים סלולה (משלי טו, יט). משמיעין באדר וגובין בניסן⁴⁰. הענין כי נתנו זמן חודש להכנת הנדבה. להיות כי אין המכוון השקל. רק הרצון ונדיבות הלב. לכן הכנת המצוה חביב יותר מהעיקר. וזהו השמחה של מצוה. והרמז לזה שהותר בנדבת בני ישראל. להודיע כי הנדבה

בפסוק (שמות יב, לד) משארותם צרורות בשמלותם. אמרו במכילתא⁴¹ וכי לא היה להם בהמות רק לחבב את המצוה ע"ש. כי הנה עיקר תכלית המצוה להיות נשאר ממנה רשימה באדם. כמו שכתבנו במקום אחר⁴² פירוש ומצותי תצפון אתך (משלי ב, א). כאשר עושין המצות ברוב אהבה ותשוקה נשאת הארת המצוה בנפש האדם. וכמו שאמרו⁴³ צדיק זכויותיו חקוקין על עצמותיו. וזה שהיו שיורי מצה ומרור צרורות בשמלותם רמז על הלבוש שנעשה על ידי המצות⁴⁴. וכן מה שדרשו חז"ל⁴⁵ בפסוק (שמות יב, ג) ויקחו להם. למה הקדים לקחת הפסח לפי שהיו בני ישראל ערום ועריה מן המצות ע"ש. והענין הוא כי וודאי עיקר המצוה היא צורך גבוה. וצריך האדם לעשות המצוה לשם שמים בלבד. אבל הכנת המצוה והתשוקה קודם המצוה ולאחריה. מצד זה נעשה מלבוש הנפש שהמצוה נותנת ברכה לפנייה ולאחריה. וכמו שכתבנו במקום אחר⁴⁶ ממה שאמרו חז"ל⁴⁷ הרהורי עבירה קשין מעבירה. כמו

31. מכילתא בא, פסחא, יג. 32. חנוכה תרנ"ד ד"ה 'איתא בקדמונים'. 33. זוהר ח"ג, טז ע"ב - רעיא מהימנא; שם, ערה ע"א. 34. זוהר ח"א, סו ע"א; עיין עץ חיים שער מ דרוש ד; שערי קדושה חלק א שער א. 35. מכילתא בא, פסחא, ה. 36. האזינו תרל"ד ד"ה 'בטור הביא'. 37. יומא כט ע"א. 38. מכות פ"ג מט"ז. 39. תנחומא כי תשא, א. 40. עפ"י משנה שקלים א, א: באחד באדר משמיעין על השקלים ותחילת הירושלמי שם: "ולמה באחד באדר? - כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן".

ידיהם מן המצות⁴². היינו אף על פי שעשו את המצוה אבל לא היה בקביעות וזריזות כראוי. מיד ויבוא עמלק. אבל כשעושים את המצוה בקביעות וזריזות זה בחינת בית יעקב אש ויוסף להבה (עובדיה א, יח). ועל שם זה נקרא צדיק יסוד עולם (משלי י, כה). שהמצות הם אצלו בקביעות ויסוד. אז בית עשו לקש (עובדיה א, יח):

ויקרא ופרשת זכור תר"ס ד"ה בפסוק

עיינ עוד שבת הגדול תרל"ח ד"ה קריאת ושבת הגדול תר"מ ד"ה בענין - נידון בספרנו 'פתח ההגדה', עמ' 302, שגם ביחס ליציאת מצרים, נדרשו ישראל לקחת את השה ד' ימים קודם לשחיטתו, בשביל שתתגלה בהם מדרגת ההכנה וההשתוקקות למצווה, כזכות לגאולת מצרים.

והרצון עולה יותר מגוף העשיה. אבל דרך עצל מסים וארנונות של הרשעים שכוונתם רק הממון לכן נקרא דרך עצל:

פקודי ופרשת שקלים תרמ"ג ד"ה במדרש

...ובן הוא בכל מצוה. כפי הכנה הטובה נעשה המצוה בלי פסולת...

שקלים תרנ"ה ד"ה איתא

...וזה ענין ברכת המצות שאמרו חז"ל⁴¹

שצריך להיות עובר לעשייתן היינו שהכנה והתשוקה קודם עשיית המצוה מתעלה עוד ביותר מעיקר המצוה. כי במעשה המצוה שייך פניות ותערובות אבל על ידי התשוקה מתדבקין בשורש המצוה כח התורה והקב"ה אשר צוה לעשות המצוה. ועל ידי אור תורה נעשה המצוה בלי פסולת. ולכן כתיב (שמות יז, ח) ויבוא עמלק כו' ברפידים שרפו

41. פסחים ז ע"ב. 42. מכילתא בשלח, עמלק, א; תנחומא בשלח, כה.

מדוע חג הסוכות בתשרי ולא בניסן (בצמוד ליציאת מצרים)

בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם וגו' תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים... ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן, לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן.

לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך.

ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה.

טור אורח חיים סימן תרכה⁴⁵

יציאת מצרים הינה בחדש ה' - ובסוכות
החסד הינו ממעשה האדם ועל פי דין
בפסוק (ויקרא כג, מג) למען ידעו כו' כי
בסוכות הושבתי כו'. ופסוק (ירמיה
ב, ב) זכרתי לך חסד נעורייך כו'. כלל הענין
כי בניסן הוציאנו ה' ממצרים והיה בחדש
ה' בלבד כמו שכתוב (יחזקאל טז, ז) את ערום
וערירי כו'. אכן הקב"ה רצה שיהיה זה
החסד על ידי זכות מעשים טובים של בני
ישראל כדי שיתקיים לעד. וכן כתוב (תהלים
סב, יג) ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו. פירוש שהקב"ה מסבב בחדשו
שהאדם בעצמו יזכה לזה החסד במעשיו כי
הכל מסיבת כל הסיבות. וזהו היה אחר כך
במה שנסעו בני ישראל למדבר וזכו לענני
הכבוד פירוש זה שזכו במעשה עצמם זה

בשם⁴³ הה"ק החידושי הרי"ם זצללה"ה
מגור, לתרץ קושיות הטור למה
אין אנו עושין סוכות בניסן שאז יצאו
ממצרים. ותירץ כי כתיב (ויקרא כג מב - מג)
ז' ימים תשבו בסוכות למען ידעו דורותיכם
וכו'. ונראה מזה כי סוכה צריך דעת, לכן
מנעה תורתנו הקדושה אותנו מלעשות בזמנו
בניסן. כי כל השנה. מלאים אנו בחטאים. ואין
אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות⁴⁴,
ואין לנו דעת, אך אחר יום הכפורים שנתכפר
עונותינו וסוכות ראשון לחשבון עונות⁴⁵ ויש
לנו הדעת. לכן צוה לנו התורה אז לעשות
סוכות אף ששלא בזמנו הוא. ודו"ק:

שיח שרפי קודש לסוכות אות י"ג - מבעל
חידושי הרי"ם

43. הערה: לקמן הובאו המקומות שהזכיר את קושיית הטור ותירוצה, ואמנם גם במקומות אחרים ונוספים - דבריו בביאור הקשר שבין ימי הדין ושמחת וטהרת ימי הסוכות, משלימים נושא זה.
44. סוטה ג ע"א. 45. תנחומא אמור, כב.

כמו שכתוב (יחזקאל טז, ז) את ערום ועריה. לכן כתוב (שמות יג, יט) ביד חזקה שלא היינו ראויים לגאולה ונקרא לחם עוני⁵¹. ואחר כך כשזיכה הקב"ה אותנו בתורה ומצות נתעלו בני ישראל שיזכו אל הגאולה בכח מעשיהם הטובים. לכן כתיב כאן ולקחתם לכם בזכותכם. ושם כתיב (שמות יב, כב) אגודת אזור כתב שם במדרש⁵² אף על פי שאתם שפלים כאזור עיין שם. כי כן מדת הקב"ה עושה חסד לשפל ודל ומרומם אותו. עד שיוכל אחר כך בעצמו לזכות במעשיו לאותו מדריגה שהיה מקודם בחסדו בלבד. וכמו כן בגאולת מצרים רצה הקב"ה שאנחנו נברר במעשינו. ויתחדש לנו הגאולה על פי המשפט. וזה זכירת יציאת מצרים אחר ראש השנה ויום הכפורים. כי בניסן הגאולה בחסדו בלבד. ועתה נתברר הגאולה במשפט. ומלקיחת אזור בתחלה רוממנו הקב"ה עד לקיחת הדר' מינים שהם מדריגות רמות ונשגבות. ובזה מתקיים מה שנאמר (תהלים קיג, ז-ח) מקימי מעפר דל כו' להושיבי עם נדיבים. ולכן אמרו רז"ל⁵³ כי הדר' מינים הם מאני קרבא שבני ישראל נוצחין בדין. היינו שמבררין הגאולה למפרע שהיו ראויין לכך:

סוכות תרנ"ד/תרנ"ו ד"ה ולקחתם

מסיר הקטרוג מן בני ישראל. ומאן דאכיל דלאו דיליה בהית כו'⁴⁶ אבל הזוכה במעשיו הוא מתכבד ועיין מה שכתבנו לקמן מזה⁴⁷. והנה זה הענין מתגלה גם בכל שנה. בפסח יציאת מצרים בחסד ה'. ואחר כך בראש השנה נידון האדם אם תיקן מעשיו על ידי החסד. כי כל חסדי ה' הם כדי שיתקן האדם מעשיו על ידי החסד וכשזוכה בדין נמצא נשלם החסד גם על פי מדת הדין. וזהו החסד של חג הסוכות שהוא החסד הבא על פי דין. וכל זה נעשה לאבותינו. וזה שכתוב זכרתי לך חסד נעוריד. פירוש שעשה הקב"ה להיות נזכר החסד לדורות על ידי שהיה על פי מעשיהם הטובים של ישראל. וזכירה הוא בדין פירוש שחסד רק לשעה זולת מי שזוכה להחסד על פי דין מתקיים לעולם [וזהו] (ישעיה נה, ג) חסדי דוד הנאמנים. וזה שכתוב כי בסוכות הושבתי שאף שסוכות גם כן זכר ליציאת מצרים אך הוא זכר להחסד שנעשה על פי זכות בני ישראל כו'. ובזה מיושב קושיות המור⁴⁸:

סוכות תרל"ז ד"ה בפסוק למען

ולקחתם לכם כו' (ויקרא כג, מ). במדרש⁴⁹ וגמרא⁵⁰ למדו לקיחה לקיחה גזירה שוה מן (שמות יב, כב) ולקחתם אגודת אזור עיין שם במדרש אמור. כי הנה ביציאת מצרים היו בני ישראל שפלים

46. ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. 47. סוכות תרל"ז ד"ה 'מה יקר חסדך'. 48. טור או"ח תרכה. 49. ויק"ר ל, א. 50. סוכה יא ע"ב. 51. עיין פסחים לו ע"א. 52. שמות רבה יז, ג. 53. "אמאי אתמר ביומא קדמאה דסוכות 'ולקחתם לכם?'... א"ל ברי, מאני קרבא בימינא נטלין לון, ובאלין מאני קרבא אינון ישראל רשימין דנצחין בקרבא" (תיקון יג, כט ע"א).

בחג הסוכות מתקבלת ומתקיימת
הדעת מיציאת מצרים

...ולבאורה היה צריך להיות חג
הסוכות תיכף אחר חג המצות

קודם חג השבועות שכן ישבו בסוכות
קודם קבלת התורה. אכן נראה דהיינו
דכתיב (ויקרא כג, מג) למען ידעו דורותיכם
כי בסוכות הושבתי כו'. דהנה כתוב (שה"ש
א, ד) משכני אחריו נרוצה כו'. ובמדרש⁵⁴
נמשכנו אחריו כבהמה. שזה היה עיקר רוב
החביבות שנמשכו בני ישראל למדבר קודם
שהיה להם דעת השלימה. ואחר כך הביאני
המלך חדריו נגילה (שם). והבינו בני ישראל
אחר כך למפרע מה שנעשה ביציאת מצרים
ובכל המסעות במדבר. לכן בסוף הארבעים
שנה חזר משה רבינו ע"ה אלה מסעי כו'
(במדבר לג, א) שנעשה פרשיות בתורה מכל
המסעות. וזכר עשה לנפלאותיו אשר גם בכל
שנה ושנה מתחדש כל זה. מתחלת חג המצות
יציאת מצרים והספירה הוא משכני אחריו
כו'. ואחר כך קבלת התורה. ובחג האסיף
מתחדש הדעת מיציאת מצרים וזה שכתוב
למען ידעו. ושמיני עצרת ושמחת תורה כמו
שהיה משנה תורה אחר כל מ' שנה שבמדבר.
והנה בעוד היינו במצרים הבטיחנו הקב"ה
וברוך שמו והוצאתי והצילתי כו' וידעתם כי
אני ה' (שמות ו, ז-י). כתבו חז"ל⁵⁵ עבידנא לכו

מילתא דתדעון דאנא הוא דאפיקת יתכון
כו'. ושם כתיב (שם ט) ולא שמעו אל משה
מקוצר רוח כו'. אך המגיד מראשית אחרית
לא לחנם שלח לנו הבטחה זאת. ונתקיימו
אחר כך אלה הלשונות של גאולה. וידעו
והבינו בני ישראל כל פרטי הגאולה. ולא
זאת דור המדבר רק בכל שנה ושנה מתקיים
ידיעה זאת זה שכתוב למען ידעו. ובלקייחת
ד' מינים מקבלים הדעת בפרטי הדיעות של
בני ישראל. כמו שכתבו חז"ל⁵⁶ יש בבני
ישראל שיש להם טעם וריח כו'. והם זכר
לד' לשונות של גאולה כי בודאי בגלות זה
לעומת זה היה הד' גזירות גם כן יש בטעם
ויש בלי טעם. והכלל כי הקב"ה שילם לנו
ככל היסורים שהיה במצרים כמו שכתוב
בפסוק (שם א, יב) כאשר יענו כו' כן ירבה עיין
שם במדרש אגדה⁵⁷:

סוכות תרמ"ט ד"ה מצות הסוכה - (חלקה
הראשון של התורה הובא בתוך עניינה של
הסוכה בעמוד קיד)

סוכות לאחר יום הכיפורים - מצד נדבת
המשכן שהיתה בימים אלו
ויקהל משה כו' (שמות לה, א). למחרת יום
הכפורים כשירד מן ההר כמו שכתב
רש"י ז"ל⁵⁸. כי בני ישראל היו מתאבלים

54. ויק"ר כז, א. 55. ברכות לח ע"א. 56. "פרי עץ הדר" - אלו ישראל; מה אתרוג זה יש בו טעם
ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. 'כפות תמר' - אלו
ישראל; מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים
טובים" (ויק"ר ל, יב). 57. "אמר להן הקדוש ברוך הוא: מה הן מועילין? גוזרין עליכם גזרות ואני מבטלן
ושוברן" (תנחומא תולדות, ה, ע"ש). 58. רש"י שמות לה, א ד"ה ויקהל משה.

המשכן שהיה בשמחה נעשה הכנה להיות
זמן שמחתנו בכל שנה ושנה...

סוכות תרמ"ד ד"ה חג - (הובא בשלמות
לקמן בעמוד לה)

עוד בעניין הקשר שבין המשכן
לסוכות: עיין שמיני תרס"א
ד"ה בענין - שכתב שז' ימי סוכות ויום
השמיני הם כנגד שמונת ימי המילואים
במשכן.

בסוכות אנו שמחים כי בראש השנה
התחדשה בחירת הקב"ה בנו

זמן שמחתנו. כי הנה בראש השנה
מתחדש הבריאה והקב"ה שופט
כולם. אם כן מתחדש בכל שנה בחירת
הקב"ה בבני ישראל. ועל זה אנו שמחים
שנשארו להיות חלק ה' ונחלתו. כי גם על
זה היה המשפט ובאמת תכלית כל המשפט
היה לברר זה. רק בעת המשפט הוא בהסתר
לכן כתיב (תהלים פא, ד) בכסה. ובחג נגלה
זאת⁶¹. ורמזו בגמרא⁶² על חג הסוכות ביחוד
שכפלו בתורה לומר שזה אחרון גורם עיין
שם בפרק קמא דראש השנה. והרמז כנ"ל
שהוא אחרון שהגם שבראש השנה חזרו בני
ישראל להתערב עם כל הבריאה. עם כל זה
אחר כך נשארו בבחירתנו לה' כמקודם.

ועתה שחזרו בתשובה נתן להם הקב"ה
ברחמיו מצות נדבת המשכן לשמחם. כי
הנדבה בשמחה גדולה הביאו⁶³. ואיתא⁶⁴
כל המצות שקבלו עליהם בשמחה עדיין
עושין בשמחה. לכן אחר שהתחילו מחדש
לקבל עול תורה ומצות בשמחה נשאר קבוע
לעולם. ויתכן לומר שעל ידי שהתנדבו
בשמחה זכו לדורות ליתן להם ימי שמחה
בסוכות. אחר יום הכפורים שבני ישראל
המה בעלי תשובות ניתן להם שמחה בעבודת
ימי החג כמו שכתוב (ויקרא כג, מ) ולקחתם
לכם כו' ושמחתם לפני ה' כי מלאכת המשכן
והסוכה הוא ענין אחד. ועיקר הכל על ידי
השמחה שבעל תשובה שמח בהתקרבותו
אליו יתברך זוכה להשראת השכינה:

ויקהל תרמ"ג ד"ה ויקהל - (עיין עוד האזינו
תר"ס ד"ה שירת - הובא בעמוד ריז)

חג הסוכות הוא שמקרב הקב"ה את בני
ישראל בתשובה מאהבה ושמחה⁶⁵...
וחג הסוכות הוא מעין המשכן שניתן לבני
ישראל אחר החטא בשנתקנו בתשובה.
כתיב (שמות לה, א) ויקהל משה פירש רש"י
ז"ל⁶⁶ למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר
שנתרצה הקב"ה לבני ישראל בשמחה.
ואז התחיל נדבת המשכן בימים שבין יום
הכפורים לסוכות, שכן כתיב (שמות לו, ג)
בבוקר בבוקר והיה רק איזה ימים. ובנדבת

59. במ"ר יב, טז. 60. שבת קל ע"א; ספרי ראה, עו. 61. "ואוקמוה חברייא כמה דקודשא בריך הוא
נטיל לון לישראל בהני יומין וחדיו בהון, אופי הכי ישראל נטילי ליה לקודשא בריך הוא לחולקהון וחדאן
ביה" (וזהר ח"ג, קד ע"א). 62. רש"י שמות לה, א ד"ה 'ויקהל משה'. 63. עוד בעניין "בכסה ליום חגנו" -
עיין לקמן בסוף השער בעמוד סה. 64. ר"ה ד ע"ב, ע"ש.

וזהו עצמו הגורם של בחירתו בנו. שהרי עדות יש שאין שום אומה יכולה להתקרב כמונו. שבכל שנה נידון העולם והסוף נשארים בני ישראל לחלק ה':

סוכות תרמ"ד ד"ה זמן

לאחר יום הכיפורים צריך לקבל התורה מחדש, וצריכים מקודם הגנה **כתיב** (ויקרא כג, מג) למען ידעו כו'. כי בסוכות הושבתי כו'. דאחר יציאת מצרים היו בני ישראל כבירה חדשה וקטן שנולד. וקודם שבאו לדרך ישרה ולקבלת התורה היה תעו במדבר כו'⁶⁵. ולכן היה להם רודפים.. ולכן הוצרך הקב"ה להגן עליהם במקומות הללו בענני כבוד. ואיתא

[בספרים] (במדרש) כי בסוכות אבדו בני ישראל את סיחון וארצו עיין שם פרשת חקת⁶⁶. ומסתמא כן הוא בימים הללו אחר יום כפור שנעשין כבירה חדשה וצריכין לקבל התורה מחדש. וקודם שבאין לכלל ישוב יש רדיפות וצריכין הגנה. ואחר כך יש שמחת תורה שנעשים ישרים בימים אלו כדאיתא במדרשות⁶⁷ שבז' ימים אלו מתקנים כל מה שמתקנים בז' שבועות שבין פסח לעצרת. דהתורה ניתנה אחר שבני ישראל מתיישרין כדכתיב (דברים לג, ה) ויהי בישורון מלך דרשו על משה רבינו ע"ה⁶⁸ ועל התורה⁶⁹. ולכן יש שמחה בימים אלו כדכתיב (תהלים צז, יא) ולישרי לב שמחה...

סוכות תרמ"ה ד"ה כתיב למען - (הובא בשלמות **בעמוד קמ**)

65. תהלים קז, ד. 66. עיין במ"ר יט, לב; תנחומא חקת, כד. 67. עיין רמב"ן ויקרא כג, לו ד"ה 'עצרת היא'. 68. שמו"ר ב, ו. 69. ספרי וזאת הברכה שמו, ה; ראב"ע דברים לג, ה ד"ה 'מלך'.

בסוכות התשובה מאהבה ומשמחה

ב) זכרתי לך חסר נעורייך כו' לכתך אחרי במדבר כו'. וכמו כן בכל שנה אחר ראש השנה ויום הכפורים שאדם נפרד מחטאים ועונות נקרא גאולה. [ובימים הללו נעשה כל איש ישראל כקטן שנולד. והוא קטן הצריך לאמו. וכביכול הבורא יתברך מנהיג אותנו באלה הימים כאם לבנים]. וצריך האדם להשליך עצמו על הבורא יתברך להיות מבקש לצאת מן הבחירה ורשות עצמו רק למשוך אחר הנהגת הבורא כמו שהיה במדבר ה' הולך לפניו כו' (שמות יג, כא). ועל ידי התשוקה שחמדו לזה כמו שכתוב (שה"ש ב, ג) בצלו חמדותי וישבתי. משכני אחריו נרוצה (שם א, ד). וכל זה מתקיים גם בימי הסוכות. שעל ידי שכבר נכשל האדם בעונות צריך להיות ירא לנפשו שלא יתקלקל שוב. וצריך לברוח תחת כנפיו יתברך שמו. וגם בעודנו בסוכה צריך לשוב בתשובה. ועל זה נאמר (הושע יד, ח) ישובו יושבי בצלו. וכמו שכתוב בספר קדושת לוי⁷¹ שבסוכות הוא תשובה מאהבה עיין שם. וגם אמת הדבר שגם זה נסיון לאדם. כי הבורא יתברך מקרב אותנו כדי שנשוב לפניו בתשובה. כמו שמצינו באהרן⁷² רודף שלום אוהב את הבריות כו' עיין שם שקירב גם בעלי עבירה כדי

בימים הנוראים תשובה מיראה ובסוכות התשובה מאהבה

סוכות זכר לענני כבוד... ובדברים אלו גם כן אחר ימי הדין ראש השנה ויום הכיפורים שבני ישראל נקיים מהחטא. צריכין גם כן לבחור בהנהגתו יתברך. והוא גם כן בחינת תשובה. ומקודם היה תשובה מיראה. ועתה היא מאהבה על ידי שרואין חסד ה' שמחל לנו וטהרנו מן החטא. עם כל זאת שבין אליו ומבינים שאין לנו מקום מעצמינו רק לחסות בצלו יתברך.

סוכות תרל"ה ד"ה סוכות - (הובא בשלמות בעמוד קה)

...וזהו גם כן הטעם שסוכות אחר ראש השנה ויום הכיפורים. על ידי שבני ישראל זכו בדין ואף על פי כן שמחין ומצפין לחסד ה' מצד יקרת חסד אלקים בעיניהם. והוא תשובה מאהבה....

סוכות תרל"ז ד"ה מה - (התורה הובאה בשלמותה בעמוד לה. עיי"ש)

גם בסוכה נדרשת תשובה - מכח שהקב"ה מקרב את ישראל

בזוהר הקדוש⁷⁰ נקרא סוכה צילא דמהימנותא. כמו שכתוב (ירמיה ב,

70. זוהר ח"ג, קג ע"א. 71. קדושת לוי דרוש לר"ה, ד"ה 'או'. 72. אבות פ"א מ"ב.

ישראל בסוכה נקראים כנסיה לשם שמים. לכן עצרת תהיה לכם פירוש שהכנסיה סופה להתקיים כנ"ל והבן היטב. וכתוב (שמות כג, טז) וחג האסיף בצאת השנה באספך כו'. ועמדו חז"ל על זה⁷⁶ מה בצאת השנה עיין שם בראש השנה (י"ג) אסיף קציר וקרי ליה בצאת השנה כו'. והענין הוא כי על ידי תשובה מאהבה בימים אלו מתקנים כל השנה העברה. וגמר תיקון כל מעשה שנה שעברה נעשה עתה על ידי שמתהפכין שגגות לזכויות⁷⁷. וזה שכתוב באספך כו' מעשיך מן השדה. הוא התפזרות כחות ורצונות כל השנה במקומות לא טובים כמו שדה שהיא הפקר. ובזכות החג הזה יכולין לאסוף הכל ולכן נקראת (שמות לד, כב) תקופה השנה. והוא החיבור והתקשרות סוף השנה בתחלת שנה הבאה. ועל זה נאמר (תהלים קכא, ח) ה' ישמר צאתך ובואך. וזה שרמזו שכל המעשים שהתחילו בשנה שעברה נגמרים ונתקנים עתה כנ"ל...

סוכות תרמ"א ד"ה כתיב יפתח - (החלק הראשון הובא בעמוד קנ; החלק האחרון של התורה עוסק בשמיני עצרת ושמחת תורה - הובא בעמוד ש)

שיתבייש בעצמו כו'⁷³. ומהיכן למדו אהרן בלי ספק ממדותיו של הקב"ה למדו. אשר פותח שערי תשובה בלבות בני ישראל. הן על ידי הריחוק והן על ידי הקירוב. לכן בראש השנה ימי הדין שצריך אדם לשוב על ידי היראה. ובסוכות צריך לשוב על ידי הקירוב. ועל זה נאמר (ישעיה נז, יט) שלום כו' לרחוק ולקרוב. הן השב מיראה על ידי הריחוק או על ידי הקירוב:

סוכות תרל"ט ד"ה בזוהר

התשובה מאהבה שעושים בסוכות מתקנת את כל השנה שעברה

...ונקרא (שמות כג, טז) חג האסיף. וגם מינים שבלולב שמקרבין בני ישראל להיות אחד⁷⁴. ונקרא כנסיה שהיא לשם שמים וסופה להתקיים⁷⁵ בשמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט, לה). פירוש כי גם להאומות יש התאספות בימים אלו שמתבטלין לבני ישראל כדי לקבל ברכה. והיינו השורש שלהם. אבל אין כינוס שלהם לשם שמים רק לקבל כל אחד חלקו והולך לו. אבל בני

73. "אוהב שלום כיצד מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד כדרך שהיה אהרן אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד שנאמר 'תורת אמת היתה... בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון' רבי מאיר אומר מה תלמוד לומר ורבים השיב מעון. כשהיה אהרן מהלך בדרך פגע באדם רשע ונתן לו שלום. למחר בקש אותו האיש לעבור עבירה אמר אוי לי איך אשא עיני אחר כך ואראה את אהרן בושתי הימנו שנתן לי שלום. ונמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה. וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה. הלך אהרן וישב לו..." (אדר"ג פ"ב ד"ה 'אוהב שלום'). 74. ויק"ר ל, יב. 75. "כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים" (אבות פ"ד מ"א). 76. "וחג האסיף בצאת השנה. מאי אסיף? אילימא חג הבא בזמן אסיפה - הכתיב באספך! אלא: מאי אסיף - קציר, וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה, וקא קרי לה בצאת השנה" (ר"ה יג ע"א, ע"ש). 77. עיין יומא פו ע"ב.

שנתרצה הקב"ה לבני ישראל בשמחה. ואז התחיל נדבת המשכן בימים שבין יום הכפורים לסוכות, שכן כתיב (שמות לו, ג) בבוקר בבוקר והיה רק איזה ימים. ובנדבת המשכן שהיה בשמחה נעשה הכנה להיות זמן שמחתינו בכל שנה ושנה. ואיתא במדרש⁸² אוהבם נדבה (הושע יד, ה) שעל ידי נדבת המשכן בשמחה אז נתעורר אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים. כי באמת בעל תשובה שנעשה בו פגם על ידי החטא. צריך להיות עיקר התיקון על ידי הרצון טוב. וזה מתקן מה שחסר בגוף העשיה. ומזו הנדבה נעשה המשכן שחל עליו שמו יתברך. כמו שביקש משה רבינו ע"ה ויהי נועם ה' כו' (תהלים צ, יז)⁸³. וכל זה מתקיים בחג הסוכות על ידי הרצון בשמחה להסתופף בבית ה'. כמו שכתוב (שה"ש א, ד) משכני אחר כך נרוצה ונמשכין אחר מה שרוצה ה' יתברך. ועל ידי זה יכולין להתאסף כמו שכתוב ויקהל משה כו'. שקודם התיקון אינם יכולין לבוא אל האחדות. וכן סוכות נקרא חג האסיף (שמות כג, טז) ומתאחדין בני ישראל. כמו שכתבו חז"ל⁸⁴ הרמז באגודת הד' מינים בסוכות שנעשין בני ישראל אגודה אחת: סוכות תרמ"ד ד"ה חג

חג הסוכות - מעין המשכן שהתחילו להתנדב למחרת יום הכיפורים
חג הסוכות הוא שמקרב הקב"ה את בני ישראל בתשובה מאהבה ושמחה⁷⁸. ועל זה נאמר (משלי י, יב) על כל פשעים תכסה אהבה. והיא הסוכה שמגין על בני ישראל ועל זה נאמר (שה"ש ח, ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. ולעולם נשאר אהבה בלבות בני ישראל לה'. אך החטאים מכסים. ובימים אלו נגלה האהבה. וזהו על פי אמרם ז"ל⁷⁹ על ידי תשובה מיראה זדונות נעשין כשגגות ועל ידי אהבה נעשין כזכיות. והנה כתיב (ישעיה נט, ב) עונותיכם היו מבדילין. משמע כי העון שהוא מזיד⁸⁰ הוא מבדיל ולא שוגג. ולכן כשנעשין כשוגגין שוב אין הבדל. ויכולין אחר כך לעורר האהבה. וכשמתעורר האהבה שוב על כל פשעים תכסה [אהבה]. היינו שלא נשאר מהפשע כלום ונעשה כזכות. ואא"ז ז"ל היה אומר תמיד שיש נקודה בכל איש ישראל שהקב"ה מגין עליה ועל זה נאמר מגן אברהם. והיא נקודה אהבה הנ"ל שעליה נאמר מים רבים לא יוכלו לכבות. וחג הסוכות הוא מעין המשכן שניתן לבני ישראל אחר החטא כשנתקנו בתשובה. כתיב (שמות לה, א) ויקהל משה פירש רש"י ז"ל⁸¹ למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר

78. "ואוקמוה חברייא כמה דקודשא בריך הוא נטיל לון לישראל בהני יומין וחדיו בהון, אופ הכי ישראל נטלי ליה לקודשא בריך הוא לחולקהון וחדאן ביה" (זוהר ח"ג, קד ע"א). 79. יומא פו ע"ב. 80. "עונות אלו הזדונות" (יומא לו ע"ב). 81. רש"י שמות לה, א ד"ה ויקהל משה. 82. שמו"ר מח, ו. 83. במ"ר יב, ט. 84. ויק"ר ל, יב.

אחר ימי התשובה והכפרה - צריכין להתלהב ולצאת מהטבע להיות דבוק בשורש למעלה

מצות הסוכה היא בחינת הגירות כמו שכתבו ז"ל⁸⁵ על זה צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי. וכמו שהיה אחר יציאת מצרים שהלכו ארבעים שנה במדבר והיה הכנה לכל הדורות. כן ז' ימים אלו הם הכנה לכל השנה. כי העיקר תליא בהתחלה. כאשר הגיד מו"ז ז"ל בענין עודם בירדן קבלו עליהם שלא להניח מז' האומות⁸⁶. ופירוש כי על ידי שהקבלה בתחלת כניסתם היה בטוב לכן הגם שלא גמרו במעשה הכל מכל מקום נשאר תיקון מזה עיין שם. וכמו כן הגם שאין יכולין בעולם הזה לעזוב כל הטבע. מכל מקום בתחלת יציאת מצרים היה ההנהגה ממש שלא בדרך הטבע. כמו שכתוב במדרש⁸⁷ ולא נחם בדרך ארץ כו' והטעם פן ינחם. כמו כן עתה אחר ימי התשובה והכפרה צריכין להתלהב לצאת מן הטבע. כענין בעל תשובה בחילא סגי⁸⁸ כבורח מן השריפה. ובאמת עיקר התשובה הוא להיות דבוק בשורש למעלה. כמה שנאמר בשם פרקי דרבי אליעזר⁸⁹ והשיב לב אבות על בנים. וכן כתוב⁹⁰ גר אנכי כו' ככל אבותי שהאבות היו גרים בעולם. ועיקר תהלוכות שלהם היה

למעלה עד שאמרו⁹¹ האבות הן המרכבה. וכמו כן נמצא בסוכות מעין גירות זה בכל איש ישראל. ולכן איתא בזוהר הקדוש⁹² בסוכות תשובו⁹³ על האושפיזין. שלהיות עתה עושין בני ישראל כמעשה אבותיהם בא כח האבות לסייע להם. לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג, כד). כי הקב"ה עוזר לבעלי תשובה. וכתוב (הושע יד, ה) ארפא משובתם אוהבם נדבה פירש רש"י אתנרב לאהבתם. וכולל ב' הפירושים שאוהב אותנו בנדבת רצונו יתברך. וגם נוטע בנו האהבה אליו כדכתיב (מלאכי א, ב) ואוהב את יעקב. אוהב פועל יוצא שנוטע בנו האהבה. והנה ביום הכפורים הוא ארפא משובתם. ובסוכות אוהבם נדבה. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל בפסוק (תהלים קיג, ז) מאשפות ירים אביון. שהקב"ה עוזר לבני ישראל ומעלה את הרצונות של בני ישראל שהיו מונחין באשפות והבלי עולם. ועל ידי תשובה הקב"ה מעלה אותם להיות מתהפך לאהבתו יתברך להושיבו עם נדיבים כו'⁹⁴ ודברי פי חכם חן. וכמו כן נתקיים עתה אחר ימי התשובה שנעשין בני ישראל נדיבים. ומושיב אותנו עם אושפיזין עילאין נדיבי עמו. כמו שכתוב (ויקרא כג, מב) כל האזרח כו' ישבו בסוכות:

סוכות תרנ"ב ד"ה מצות

85. סוכה ב ע"א. 86. סוטה לד ע"א. 87. "ולא נחם אלהים דרך ארץ" - שלא נהג עמם כדרך כל הארץ. היאך דרך כל הארץ? מי שהוא קונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו... אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל, אלא לא נחם אלקים כדרך כל הארץ, אלא שהיה מרחיצין (שמו"ר כ, יא). 88. זוהר ח"א, קכט ע"ב. 89. "ואין ישראל עושין תשובה גדולה עד שיבא אליהו ז"ל שנאמר 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא... והשיב לב אבות על בנים'... ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה" (פרקי דר"א, מב). 90. "כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי" (תהלים לט, יג). 91. בר"ר מז, ו. 92. ח"ג, קג ע"ב. 93. ויקרא כג, מב. 94. על פי תהלים קיג, ח: "להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו".

כל תכלית חג הסוכות יוצאת מן הכח
אל הפועל באמצעות הימים הנוראים

איתא⁹⁵ ישת חושך סתרו (תהלים יח, יב) זה
ראש השנה בכסה⁹⁶. כי אשב
בחושך ה' אור לי (מיכה ז, ח). יודעי תרועה
באור פניך יהלכון (תהלים פט, טז). כי עיקר
האור גנוז בחושך. כדאיתא ראיות האדם
מתוך החושך שבעינים. וזהו שאמרו⁹⁷
ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא, יב) ביצחק
ולא כל יצחק. והוא בכוונה מכוונת שיצא
יעקב מתוך יצחק. וזרע אברהם נגנוז
ביצחק. ונתברר בו ויצא משם יעקב. והוא
בחינת הרחמים. החסד שנתברר בדין. וזה
שכתוב (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת
ה' מכלל שסופו אהבה ורחמים. כדאיתא⁹⁸
תחלתו קשה וסופו רך. וכן הוא בחודש
הזה. שכל תכלית חג הסוכות יצא מכח
אל הפועל באמצעות ימים הנוראים.
וכתוב (תהלים קיח, ה) מן המיצר קראתי יה
ענני במרחב יה. וזה השם הוא בחינת ראש
השנה ויום כפור וסוכות. ומקודם היה
נסתר במיצר. ובסוכות הוא במרחב⁹⁹. והם
ב' מיני תפלות. תפלה לעני (תהלים קב, א).
תפלה למשה (תהלים צ, א). כתוב (ישעיה נז, יט)
שלום לרחוק ולקרוב. ובראש השנה כתיב
(ירמיה לא, כ) מרחוק ה' נראה¹⁰⁰. כי הקב"ה

ידו פשוטה לקבל שבים בבחינת רחוק
וקרוב¹⁰¹. ולכן כל אדם צריך לשוב בעשרת
ימי תשובה ובסוכות. ויש מתקרבין מתוך
המיצר ויש מתוך השמחה. ומי שאינו שב
בב' אלו עליו נאמר (משלי כט, ט) ורגז ושחק
ואין נחת¹⁰². וכתוב (משלי כז, ה) טובה תוכחת
מגולה זה בראש השנה. ובסוכות מאהבה
מסותרת. כדכתיב (משלי ג, יב) אשר יאהב
ה' יוכיח. ואחר כך כאב את בן ירצה (שם)
הוא בסוכות. ובחודש זה נתברר מדת יצחק
ביצחק ולא כל יצחק. דכתיב בבארות שחפר
יצחק רבו פלשתים ואמרו (בראשית כו, כ) לנו
המים. ובבארות אברהם כתיב (בראשית כו, טו)
סתמום פלשתים. כי אהבה מיוחד רק לבני
ישראל ואין שייכות לסטרא אחרא. אבל
ביראה יש יראה חיצונית וזה לנו המים.
כי יראת עונש נמצא בכל הברואים. ובני
ישראל צריכין לברר יראה אמיתית מכח
רוממות אל בלבד. והיא יראת ה' לחיים
(משלי יט, כג):

סוכות תרנ"ד/תרנ"ו ד"ה איתא ישת

ולקחתם לכם כו' (ויקרא כג, מ) דכתיב (מלאכי
ג, ז) שובו אלי ואשובה אליכם.
פירשו בתקונים¹⁰³ כי על ידי החטא
מסתלקין הנשמה ורוח וכשחוזרין בתשובה
הקב"ה מחזיר לנו הנפש רוח נשמה עיין
שם דף קכ"ד ב'. ומתקיים בסוכות ואשובה

95. עיין בתיקו"ז מא, פא ע"ב. 96. עפ"י תהלים פא, ד: "תקעו בחודש שופר בַּפֶּסַח ליום חגנו".

97. נדרים לא ע"א. 98. פסחים לט ע"א. 99. בנושא זה עיין עוד סוכות תרמ"ב ד"ה כתיב מן.

100. הפטרת יום שני של ראש השנה. 101. עיין זוהר ח"א, ו ע"א. 102. עיין סנהדרין קג ע"א.

103. תיקו"ז ע, קכד ע"ב.

העונשין וגם מפחד הפגם שנעשה בנפש האדם אינו לשמה ממש. רק אחר שמחיתי פשעיך וחטאתיך ואין לו פחד כלל. רק שמתגעגע לשוב להתקרב אל ה' יתברך לעורר האהבה הנסתרת על ידי החטאים זו תשובה שלימה. ולכן חג הסוכות הנסיון והעדות על בני ישראל שאחר המחילה הם עוסקים בתשובה לשמה:

סוכות תרס"ב ד"ה עיקר

נושא זה קשור גם ל"זמן שמחתנו" - בתורות רבות ביאר מדוע לאחר ימי הדין באה השמחה בסוכות, וכיצד ניתן לזכות בשמחה שלמה וביאר בזה את הפסוק, "ולישרי לב שמחה" - להשלמת העניין עיין שם.

אליכם. וזהו ולקחתם לכם לעצמכם כי יוכל כל אחד לקבל הנפש רוח נשמה השייכים אליו. וכן הוא ההבטחה בפרשת התשובה ארפא משובתם אוהבם נדבה (הושע יד, ה). וכל זה מתקיים בחג הסוכות שהוא רומז על האהבה.

סוכות תרנ"ז ד"ה ולקחתם - הובא בשלמות לעיל בתוך "ראשון לחשבון עוונות" - בעמוד כג

חג הסוכות - ניסיון ועדות שאחר המחילה עוסקים בתשובה השלימה - לשם ה'

עיקר התשובה שלימה הוא בסוכות. דכתיב (ישעיה מד, כט) מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כו'. וזו התשובה היא לשמו. כי התשובה מחמת פחד

בעזרת השם יתברך

ליקוטי שפת אמת

מגילת קהלת

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורנו ורבינו
קדוש ישראל ותפארתו רשכבה"ג מרן
יהודא ארי'ה ליב זצוקלה"ה **מגור** יע"א

ליקוט מקיף מכל ספרי רבנו
על פסוקי המגילה ודרשותיה
בפתיחת ראשי תיבות, הפניה למקורות וציטוטים

המלקט והעורך
ערן משה מרגלית

עורך הספרים
ליקוטי שפת אמת – סוכות, הגדת ליקוטי שפת אמת,
פתח ההגדה, מפתח נושאים לשפת אמת על התורה

תוכן העניינים

11..... אקדמות מילין

א..... קריאת מגילת קהלת בסוכות

ג..... מצוות הקהל ועניין האחדות בחג הסוכות

מגילת קהלת

ז..... א פרק

כט..... ב פרק

מה..... ג פרק

ע..... ד פרק

פ..... ה פרק

פג..... ו פרק

פח..... ז פרק

קכב..... ח פרק

קלג..... ט פרק

קנב..... י פרק

קסד..... יא פרק

קסט..... יב פרק

הרחב דבר

קעט..... הרחב דבר א: התחדשות בישראל - אין כל חדש תחת השמש

קצג..... הרחב דבר ב: הנהגה של זמן ועת והנהגה מעל הטבע; בפח התורה.....

רג..... הרחב דבר ג: טוב אחרית דבר מראשיתו.....

ריז..... הרחב דבר ד - בתחילה ובשורש האדם ישר.....

אקדמות מילין

"מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" (קהלת א, ג)

"ב'עמלו' – בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה" (קהלת רבה, שם)

בספר "ליקוטי שפת אמת – סוכות" נלקטו וסודרו לפי נושאים בחסדי ה' דברי קודשו של רבנו מרן הרב יהודא אריה ליב זצוקלה"ה מגור, בעל השפת אמת, בנושא חג הסוכות. כהשלמה לספר זה, לוקטו בכרך שבידכם בסייעתא דשמיא דברי קודשו של רבנו על מגילת קהלת אשר נוהגים לקרוא בחג הסוכות.

דברי רבנו בספר זה נלקטו מתוך דבריו על המועדים ופרשות התורה כסדר אמירתם בשנים תרל"א תרס"ה, כפי שהובאו בספריו "שפת אמת", וכן מתורותיו המופיעות ב"שפת אמת – ליקוטים", שנאמרו בשנים שקודם לכן. בתוך דברי רבנו נמצאים מאות אזכורים ופירושי פסוקים מתוך מגילת קהלת, ואותם ליקטנו וכינסנו לספר זה. אכן, נדגיש כי רבנו עצמו לא כתב וערך פירוש וספר על מגילת קהלת.

בראש עמודי הספר מופיעים פסוקי מגילת קהלת, ומתחתם מובאים הליקוטים מתורות השפת אמת על אותם פסוקים.

הכותרות וכותרות המשנה אין מטרתן לפרש את דברי רבנו ואף לא להגדיר את מכלול הנושאים שבהם עוסקת התורה שצוטטה. הכותרות באו לסמן מהו הפסוק או המילים בפסוק שבגינם הובאה כאן התורה, ואף לעורר לעניין מרכזי שהתחדש ולסייע למציאת התורות למי שכבר למדו ומחפשם עתה בספר.

בתהליך ליקוט התורות למגילת קהלת נעזרנו רבות ב"מפתחות המקורות" (חלק הפסוקים – קהלת) לספרי שפת אמת, במהדורת "המכון התורני אור עציון".

לנגד עינינו עמד גם ספר "ליקוטי השפת אמת לסוכות וקהלת", עם "ליקוטי יהודה", לרבי יהודה ארי' לייב היינה ז"ל בן הרב יצחק אהרון אפרים פישל זצ"ל, נכד ה"אמרי אמת" זצוק"ל, שספרו עוררני לערוך וללקט ספר זה כהשלמה לספר "ליקוטי שפת אמת – סוכות". יהי רצון שיהיה הלימוד בשער זה גם לעילוי נשמתו.

בארבעה מקומות ישנן תורות רבות במיוחד, ומשום כך בחרנו להביא רק מקצת

מהתורות בצמוד לפסוק ואילו את שאר התורות סידרנו בסוף הספר, בחלק: "הרחב דבר".

בכל ציטוט הקפדנו לציין את מקורו (פרשה או חג, השנה שהתורה נאמרה ודיבור המתחיל), כדי שהמעייין והלומד יוכלו לראות את הדברים במקורם ובהקשרם השלם. כאן המקום לציין שכדי שלא להאריך יתר על המידה, בחרנו במקומות רבים להביא רק את החלק העיקרי בתורה העוסק בפירוש הפסוק, ולא לצטט את התורה שנאמרה בשלמותה. בכל מקום שהציטוט אינו מלא, צוין הדבר בשלוש נקודות בפתיחת הציטוט או בסיומו. מובן כי הלומד את התורות במקורן, יוכל להבין בצורה טובה ושלמה יותר כיצד הבין ופירש רבנו את הפסוק.

למותר לציין שלא נעשו שינויים או תוספות בדברי קודשו של השפת אמת. אכן, בתורות עצמן הודגשו משפטים או מילים לתועלת הלומדים. על כן יש לזכור כי הדגשות אלו אינן מופיעות בכתב יד קודשו, ותכלית הוספתן היא לבאר את הקשר שבגינן נבחרה הפסקה להופיע באותו מקום.

מכיוון שעיקר התועלת והייחוד שבחיבור זה הם בליקוט הדברים וסידורם לפי נושאים, ואילו עבודת פענוח ומציאת המקורות שעליהם התבסס רבנו כבר נעשתה בעבר בכמה הוצאות, הרשינו לעצמנו להתבסס על פי רוב על פתיחת ראשי התיבות והבאת ההפניות וציטוטי המקורות כפי שיצאו לאור בעבר במהדורת השפת אמת של הוצאת "המכון התורני אור עציון".

פרק א

(א) דברי קהלת בן-דוד מלך בירושלם:

~ שפת אמת ~

אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא לבלוטוס שהיה גדל בפלטין של מלכים, אמר לו המלך שאל מה אתן לך, אמר אותו בלווטוס, אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות הוא נותן לי, בגדים הוא נותן לי, אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו, כך (מלכים-א ג,ה) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי, אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל, וה"ד (שם פסוק ט) ונתת לעבדך לב שומע, אמר לו הקדוש ברוך הוא החכמה שאלת ולא שאלת לך עושר וכבוד ונפש אויבך, לפיכך החכמה והמדע נתון לך ועל ידי כן גם עושר ונכסים וכבוד אתן לך.

מדרש רבה קהלת א א

במדרש קהלת (פרשה א א) חזית איש מהיר כו' מעשה ברבי חנינא בן דוסא כו' הכל מעלין כו' עיין שם כל המאמר ומה שכתב על שלמה המלך ע"ה משל למלך, שאל מה אתן לך, ושואל בתו כי הכל יהיה לו בגינה והדבר צריך פירוש אם כן מה שבחו הלא רוצה הכל, גם בפסוק כתיב (מלכים-א ג, ט) ונתת לעבדך לב שומע והשבח שביקש החכמה, ופירוש זה, כי זה רבי חנינא בן דוסא

דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם

דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם זה שאמר הכתוב ברוח הקדש ע"י שלמה מלך ישראל (משלי כב, כט): "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב". מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים אמר הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר מה עשה יצא למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ושכבה וסיתתה ומירקה ואמר הרי עלי להעלותה לירושלים בקש לשכור לו פועלים נזדמנו לו חמשה בני אדם אמר להן מעלין לי אתם אבן זו לירושלים אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלם בקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר. לשעה הניחוהו והלכו להם. זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם. אמר להם אתם מעלין לי אבן זו. אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבנך לירושלים, ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו. נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים. בקש ליתן להם שכרן ולא מצאן. נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילים. אמרו לו דומה שמלאכי השרת העלו אבנך לירושלים, וקראו עליו המקרא הזה "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" - קרי ביה לפני מלאכים יתיצב.

שפת אמת

הממון, והבת מלך רק עצה שיהיה לו הממון, לא היה אומר כן כי יודע שלא ישיג לבת מלך בשום אופן, ורק על ידי שבאמת כל מה שיעשה לו המלך אינו נחשב לו כחלק אחד מריבוא רכבות נגד השישים של בת המלך שיבקש, על ידי זה מניח הכל ומבקש בת מלך, והמשל במלך בשר ודם שאינו יודע מחשבות אדם, אבל הנמשל בשלמה המלך ע"ה כי הקב"ה שאל לו מה אתן לך, ובוודאי ידע שלמה המלך ע"ה כי אינו ראוי להחכמה שהשיג כי לולי זה לא היה משיגו, והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), ועל ידי שידע שאי אפשר לו להגיע לזה, ואף על פי כן על ידי שידע כי הכל הבל הבלים ושהעיקר התורה והחכמה ומסר נפשו לגמרי כנ"ל שמצדו לא יהיה מניעה שמוסר נפשו כנ"ל וממילא כיון שהוא כאין ורק הקב"ה שיתן לו חכמה כל יכול, וזה איש מהיר, ואמת שיוכל להיות כי זה בא על ידי שהבין כי בתורה יש הכל אבל לא היה המכוון להגיע להכל, כי הכל הבל אצלו ורק להגיע לחכמה. והחכמה הוא באמת מה שיוודע כי הכל הבל, כי זה עיקר החכמה שהרי רואין שאחר חכמתו

ידע כי לא יוכל להעלות האבן לירושלים אך מגודל הרצון שהיה לו נדר להעלותו והוא כנ"ל שמסלק כל הנגיעות במסירת נפש וממילא מי שמוסר נפשו עבור דבר ה' בוודאי כל יכול הכל אף מה שאינו על פי הטבע, ודבר זה צריך האדם לידע ולהאמין כי כן כתוב במדרש¹ הכל בחזקת סומין עיין שם גבי בארה של הגר, כי אין דבר שאין לו מקום וזהו שאמרו² אל תהי מפליג כו' שכל ענין שבעולם יכול להיות ורק שהטבע מסתיר דברים שלמעלה מהטבע ואם הוא לשם שמים והאדם מוסר נפשו עד שהוא ממש חוץ מהטבע אם כן נעשה הטבע עצמו אצלו למעלה מן הטבע ונמצא הדבר ההוא גם בתוך הטבע אצלו שהטבע נתהפך אצלו להיות בלמעלה מהטבע כנ"ל, וזהו נקרא איש מהיר שאף שאינו משיג הדבר ויודע שאי אפשר להיות כן על פי שכלו מכל מקום על ידי שרוצה האמת ועל ידי זה לפני מלאכים יתיצב שהוא למעלה מהטבע כנ"ל. וכן הדבר בשלמה, כי זה האיש יודע שאינו ראוי לישא בתו של מלך בשום אופן ולולי שהיה הרצון כל כך בביתו של מלך ורק שהיה רוצה

1. "ויפקח את עיניה אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם, מן הכא (בראשית כא, יט) ויפקח אלהים את עיניה, ותלך ותמלא את החמת, הדא אמרת מחוסרת אמנה היתה" (בר"ר נג, יד).
2. "הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום" (אבות ד, א).

(ב) הַבֵּל הַבָּלִים אָמַר קִהְלֵת הַבֵּל הַבָּלִים הַכֹּל הַבֵּל:

שפת אמת

אם כן הוא ברשות החכמה ואין החכמה ברשותו וזהו שכתוב (קהלת א, יח) ברוב חכמה רוב כעס, וכתוב אל תחכם הרבה כו'⁵ וכתוב כיונדב חכם להרע⁶, ולזאת המבוקש לב שומע הוא החכמה השלימה:

שפת אמת ליקוטים קהלת ד"ה במדרש קהלת חזית

הַבֵּל הַבָּלִים אָמַר קִהְלֵת

הַבֵּל הַבָּלִים כו' (קהלת א, ב) קורא תגר על שבעת ימי בראשית, אם כן גם שבת בכלל, ואיך קורא הבל על שבת, ובמדרש⁷ שבת מאי איכא למימר מחלליה מות יומת כו'⁸, בשוגג מביא קרבן כו', שיר ליום השבת כו' עיין שם. פירוש כי שבת הוא אור שבעת הימים, וצריך להיות ימי השבוע נמשכים אחר השבת, אבל מי שאינו שומר נקודת השבת אשר סגור בימות החול, הוא מושך נקודת השבת אחר החול, ונקרא מחלליה כו'. ובנקודה זו הגנוזה גם בימי המעשה אשר

של שלמה אמר הבל הבלים (קהלת א, ב) ונמצא כי ידיעה זו היא תכלית החכמה, וזהו שביקש ונתת לעבדך לב שומע (מלכים א-ט, ג), והיינו שיוכל להיות בטל ומבוטל כל הרצונות ומחשבות והרגשות עבור לשמוע רצון ה' לקיימו וזה הוראה שלא ביקש החכמה מצד שיש בו הכל רק מצד שרצה החכמה דהיינו לב שומע, ופירוש הענין, כתבתי במקום אחר כי כל מה שיש לאדם וברשותו להטותו כמו שרוצה נקרא שלו ואם לאו אינו שלו, הרשעים הם ברשות לבם³ ונקראים חסר לב (משלי יב, יא) כי אין הלב ברשותם אם כן אין להם לב, וכמו כן מי שיודע שאין חכמתו כלום נגד דבר ה' כמו שכתוב (שם כא, ל) אין חכמה ואין עצה לנגד כו'⁴ וכאשר נוגע לקוצו של יוד מרצון הקב"ה אז יבטל כל רצונותיו אף שנדמה בשכלו שכן טוב זה נקרא חכם והחכמה שלו וברשותו, אבל מי ששכלו גובר אצלו

3. "ויבא המן ויאמר לו המלך וגו' ויאמר המן בלבן, הרשעים ברשות לבם (בראשית כז) ויאמר עשו בלבן, (תהלים יד) אמר נבל בלבן, (מלכים א, יב) ויאמר ירבעם בלבן, ויאמר המן בלבן, אבל הצדיקים לבם ברשותם ה"ד (שמואל א, א) וחנה היא מדברת על לבה, (דניאל א) וישם דניאל על לבו, (שמואל א, כז) ויאמר דוד אל לבו ודומין לבוראן (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו" (אסתר רבה י, ג). 4. "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל). 5. עפ"י קהלת ז, טז: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם". 6. אבות דר"נ ט, ד. 7. "ר' יהודה בר' סימון אמר, שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה ימי בראשית... בשבת מאי אית לך למימר (שמות לא) מחלליה מות יומת, הדא אמר במזיד אבל בשוגג יביא קרבן ויתכפר לו, אמר ר' ברכיה כיון שראה אדם שבחו של שבת שהמביא קרבן ומתכפר לו, התחיל משורר עליה הקב"ה שבח ומזמור, הוא הא דכתיב (תהילים צב) מזמור שיר ליום השבת..." (קה"ר א, ג). 8. "ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה" (שמות לא, יד)

שפת אמת

הצדיק שומר הברית¹³, שורש החיות ודחיות הפסולת והמותרות¹⁴. וזה ענין (שמות לד, כב) חג האסיף תקופת השנה, שהיא בחינת יוסף שנאמר¹⁵ מאלמים אלומים קמה אלומתי כו', שהיא קיבוץ ניצוצות קדושות שיש בכל דבר שנראה (הפקר) [נ"א הפוך] ומתנגד לקדושה כנ"ל, ונקרא שדה¹⁶, וזה באספך את מעשיך¹⁷, בחינת עשיה גשמי מן השדה כנ"ל, לבחינת בית ואוהל. וזהו תקופת השנה לשון הקפה כדפרש רש"י ז"ל¹⁸, והוא הנקודה שיש בעולם המחיה כל, והוא כלל ופרט, והשנה הוא הפרט, וחג הסוכות הכלל, שכתוב עליהם (ויקרא כג, מא) שבעת ימים בשנה, מה שלא נאמר בשום חג, שאלו שבעה ימים הם ההארות¹⁹ אשר עליהם סובב כל השנה כנ"ל:

ליקוטים שבת חול המועד סוכות - קהלת ד"ה הבל

עיינ גם סוכות תרל"ז ד"ה בפסוק הבל
- הובא לעיל בפתיחה

תלוי בעבודת האדם, שעל זה נאמר (שמות כ, ט) ששת ימים תעבוד, למצוא הנקודה בימות החול גם כן כמו שכתוב⁹ יהיה סגור כו', על זה קורא קהלת תגר, על מי שאינו שומר נקודה זו. וזה עצמו בבחינת שבת, שנקראת קהלת בחינת יוסף הצדיק¹⁰, ונקראת כנסת ישראל¹¹ שהוא להיות כנסית וקיבוץ כל כח האדם להיות הכל בטל אל נקודה הצפונה שהיא בחינת השבת, ואז קונה שביתה במקום מנוחתו, שעל זה נאמר (שם טז, כט) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי כנ"ל, ואז יודע שהכל הבל זולת הנקודה שנקראת שבת שהיא שורש הכל. והוא מה שכתוב (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל נשמע כו', מה שיש רמיזא דחכמתא¹² בכל דבר, להיות נשמע ממנו (שם) את אלהים ירא, זה נקודת השבת הגנוז בכל דבר, ושבת נקרא על שם שני אלו, לשון שביתה שהיא שורש הכל כנ"ל, ולשון השבתה על שם הבל הבלים כו' כנ"ל. והוא בחינת יוסף

9. "... שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח..." (יחזקאל מו, א).
10. עיין זוהר חלק ב, תוספת רעו ע"א, ששבת בחינת יוסף שנקרא "כל". 11. זוהר ח"ב, בשלח סג ע"ב. 12. ביטוי המופיע בזוהר, ראה למשל זוהר ח"א, ויחי ריט ע"ב. 13. זוהר ח"ג, ויקרא יא ע"א. 14. דבריו של רבינו יובנו ע"פ מ"ש בליקוטים לפורים, ד"ה 'טעם התענית': "כי הצדיק לאשר קיום העולם על ידו, אם כן על כרחך ממשיך החיים לכל הדברים, וצריך שמירה, ולזאת לצדיק שתי בחינות סוד מרע ועשה טוב, מושך זרע וחיים, ושופך פסולת לחוץ". עיין שם שציין שמקור דבריו בדברי האר"י (שער מאמרי רשב"י, הקדמת הזוהר ג ע"א ד"ה 'נאלת את טי"ת"). 15. "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה" (בראשית לו, ז). 16. שדה- הוא בחינת רה"ר, שהוא מקום הקליפות והטומאה, והבית והאוהל- הוא בחינת רשות היחיד, בחינת הקדושה, כמבואר בתיקוני זוהר כד, סט ע"א. 17. "... וחג האסף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה" (שמות כג, טז). 18. "תקופת- לשון מסיבה והקפה" (רש"י שמות לד, כב). 19. "כתיב (ויקרא כג, מב) בסכת תשבו שבעת ימים, דא הוא רזא דמהימנותא, והאי קרא על עלמא עלאה אתמר, והכי תנינן, כד אתברי עלמא אתמר האי קרא... וכדין אמר בסכת תשבו שבעת ימים,

שפת אמת

למה הרעותה (שמות ה, כב). בודאי הם דברי אמת. כי הוא צריך להיות תימה אצל האדם במציאות הרע בעולם. אבל אחר כך צריך לבטל עצמו להאמין בהבורא יתברך כי כן צריך להיות לבוא אל השלימות על ידי בירור הטוב מהרע בעולם. ובאמת האבות הקדושים הם הכינו הדרך. ואחריהם היה מציאות משה רבינו ע"ה בעולם שנקרא (דברים לג, א) איש אלהים. וכמו כן שלמה הכין דוד המלך ע"ה לפניו דרך ישר כידוע. וזהו שכתוב²⁴ חבל על דאבדין כו'. אם היות כי מדרגת משה רבינו ע"ה למעלה מהם כמו שכתוב (שמות ו, ג) ושמי ה' לא נודעתי. אבל עם כל זה הם האבות. וכל תיקון השלימות אחר כך הוא בכח התחלות עבודת אבות העולם. וכמו כן נוהג תמיד שיש בחינת ימי המעשה והעבודה. וזה הכנה לשבת. אם היות כי גדלה מעלת השבת מאוד. עם כל זה הכל תלוי בעבודת האדם בימי המעשה. וכמו כן הגלות הכנה להגאולה. ועולם הזה הכנה לעולם הבא. וכן נמשך הנהגות כל הבריאה. יכין וצדיק ילבש (איוב כו, יז). לכן נחשב לחטא למשה רבינו ע"ה שהיה לו להאמין. כי הגלות ומציאות הרעות האלה

על פירוש רש"י ז"ל קהלת. קהלת קורא תגר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהם הבל הבלים, ואמר²⁰, פירוש תגר הוא סוחר²¹ אשר ממרחק יביא לחמו וקהלת היה תגר סוחר אשר היה מקרב דברים רחוקים מאוד שנראה להבל הבלים גם כן היה מקרבם להשורש והבן מאוד. שיח שרפי קודש - עבודת ה', אות כו (מהשפת אמת)

במדרש²² כי מה האדם כו' אשר כבר עשוהו (קהלת ב, יב). המקרא נאמר על שלמה ע"ה ועל משה רבינו ע"ה כו'. הענין הוא כי אלה השלמים לא יכלו לסבול הבלים עולם הזה כמו שכתב רש"י²³ על פסוק (קהלת א, ב) הבל הבלים. שלמה קורא תגר על כל הנברא במעשה בראשית כו'. כי בוודאי אחר השלימות הוא פלא ותמיה נשגבה איך השקר מתגבר בעולם ואיך טח עיני אנשים מלהכיר שכל זה הבל הבלים. אכן גם זה מנפלאות תמים דעים אשר לא יוכל אדם לבוא אל השלימות רק על ידי תהלוכותיו בכל אלה ההבלים. וכשיוצא נקי מהם זוכה אל השלימות. כי כן יסד המלך ברוך הוא. ואמירת משה רבינו ע"ה

מאן שבעת ימים, מעלמא עלאה לתתה, דכלהו קיימי בקיומא, לאנהרא להאי סכת, ומאן איהי, דא (עמוס ט, יא) סכת דוד הנופלת, סכת שלום. ובעי עמא קדישא למיתב תחות צלהא ברזא דמהימנותא, ומאן דיתבי בצלא דא, יתיב באינן יומין עלאין... (זוהר ח"ב, תצווה קפו ע"ב) ²⁰. פירוש: רבינו השפת אמת. ²¹. עיין למשל בבא מציעא נא ע"א. ²². שמו"ר ו, א. ²³. "קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא" (רש"י קהלת א, ב ד"ה 'הבל הבלים'). ²⁴. סנהדרין קיא ע"א; שמו"ר ו, ד.

(ג) מה-יתרון לאדם בכל-עמלו שיעמל תחת השמש:

~ שפת אמת ~

הבא³⁰ הוא בחינת אור תורה כמו שאמרו חז"ל³¹ אין דומה מאור פניו של אדם בשבת לימות החול ואפילו עם הארץ אימת שבת עליך³². והוא מעין מה שאמרו (דברים כח, י) וראו כו' עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך³³. וזה יתקיים לעתיד לבוא מה שזכה משה רבינו ע"ה בעולם הזה כמו שכתוב (שמות לד, ל) וייראו מגשת אליו. וכל זה מתת אלקים הוא. וזה לדעת כי אני ה' מקדישכם (שם לא, יג). והוא ענין סיעתא דשמיא כמו שכתבו חז"ל³⁴ הבא לטהר מסייעין אותו ובני ישראל הם הבאים לטהר וזוכין לסייעתא דשמיא. והוא באמת התכלית. כי מה יתרון לאדם בכל עמלו תחת השמש (קהלת א, ג). ואמרו חז"ל³⁵ למעלה מן השמש יש לו. בעמלו אינו עמל אבל עמל הוא בעמלה של תורה. והכל אחד כי עיקר לזכות למתת אלקים מלמעלה. והוא בחינת השבת...

תשא תרנ"ד ד"ה בפסוק

בענין קרבן העומר דכתיב (ויקרא כג, יא) והניף את העומר לרצונכם. על פי המדרש אמור³⁶ מה יתרון לאדם בכל

במצרים היה הכל לטובה. הכנה לתיקון השלימות הגמור:

וארא תרלט ד"ה במדרש

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש

...נסמך פרשת השבת אל ויתן אל משה כו' (שמות לא, יח). לוחות הראשונות. לרמז שבשבת מתגלה מעין לוחות הראשונות. ובשניהם יש בחינת מתנה כמו שאמרו חז"ל²⁵ מתנה טובה יש לי כו'. וכן כתיב²⁶ ישמח משה במתנת חלקו. כמו שכתוב ויתן אל משה. ואיתא במדרש²⁷ כי אחר כל היגיעה מ' יום לא היה יכול לקבל התורה עד שניתנה לו במתנה. וכמו שכתבתי במקום אחר²⁸ בשם מו"ז ז"ל פירוש יגעתי ומצאתי תאמין²⁹ שעל ידי היגיעה זוכין למציאה ומתנה. שאינו בשכל אנושי. רק שהקדוש ברוך הוא נותן התורה במתנה כפי יגיעת האדם. וכן הוא בחינת שבת מתנה טובה... שבת שהוא מעין עולם

25. שבת י ע"ב; ביצה טז ע"א. 26. תפילת שחרית לשבת, ברכת 'קדושת היום'. 27. תנחומא כי תשא, טז. 28. יתרו תרל"ד, ד"ה 'במדרש'; שנת תרמ"ג ד"ה 'ומו"ז ז"ל'. 29. מגילה ו ע"ב. 30. ברכות נז ע"ב. 31. בר"ר יא, ב. 32. ירושלמי דמאי פ"ד ה"א. 33. עיין שמו"ר טו, ו; דב"ר א, כה. 34. שבת קד ע"ב; יומא לח ע"ב; ע"ז נה ע"א; מנחות כט ע"ב. 35. קה"ר א ג, א. 36. "אמר רבי ינאי: בנהוג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק, כמה יגיעות הוא יגע, כמה צער הוא מצטער עד שבישלה.

שפת אמת

ומבררין שמאתו הכל וכל הטבע אין לה רק מה שמשפיע הקב"ה מלמעלה מהטבע. ועל ידי שמבטלין הכל אליו יתברך ממילא הברכה שנמשך מגיע להם בראשונה. וזה שאמרו³⁹ כדי שיתברכו לכם שעל ידי זה נוטלין הם הראשית וכמו שכתוב במדרש⁴⁰ ואל מצנים יקחחו (איוב ה, ה) לא בזיין כו' רק על ידי ביטול כל הכחות אליו יתברך ממילא חוזר הכל להם:

פסח תרמ"ד ד"ה בענין

...ובגמרא⁴¹ בפסח על התבואה לכן הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואות שבשדות. הענין כנ"ל. שבפסח מתעורר ראשיתן של ישראל ויכולין אז להניף את העומר ולמשוך ברכה מעולם העליון לעולם הזה. וע"ש במדרש⁴² מה יתרון לאדם כו' תחת השמש (קהלת א, ג). אבל מלמעלה מן השמש⁴³ יכולין למשוך התחדשות ואין זה

עמלו כו' תחת השמש כו' (קהלת א, ג). כי כל כחן של ישראל מה שיכולין להרים כל הטבע ולהמשיך התחדשות מלמעלה. כי אין חדש תחת השמש (שם, ט). וזה ענין תנופה והרמה. וחז"ל קראוהו יום הנף³⁷ שהיה לבני ישראל כח להרים היום ההוא דכתיב (ויקרא כג, יא) לרצונכם. אם כן אין שיעור להרמה זו כפי הרצון שהיה בבני ישראל. וביום הזה נמצא עיקר הרצון בנפשות בני ישראל ממחרת השבת. דכתיב (שה"ש א, ד) משכני אחריך נרוצה שכמו שהוציאנו השם יתברך מארץ מצרים שלא בהדרגה. כן נמשכו בני ישראל כמו שכתוב (ירמיה ב, ב) זכרתי לך כו' לכתך אחרי. שהשליכו בני ישראל הכל והלכו אחר הבורא יתברך ונשאר להם זה הכח. ואמרו חז"ל³⁸ הביאו לפני עומר בפסח שיתברך לכם תבואות שבשדות. אין הפירוש שיהיה הכוונה כדי לקבל ברכה בלבד. אבל הפירוש הוא שבני ישראל מביאין הטבע להשם יתברך

והבריות ישנן על מיטותיהן, והקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות, ואין נותנין לו אלא שכר העומר ... אמר ר' לוי: הרי שחרשת וזרעת ועדרת וכסחת וקצרת ועמרת ודשת ועשית תבואה בגרנין. אם אין הקדוש ברוך הוא מוציא לך מעט רוח שתזרה - מהיכן אתה חי? הוי אין אתם נותנין לי אלא שכר הרוח, הוי: 'מה יתרון לו שיעמל לרוח' (ויק"ר כח, א-ב).
37. ר"ה ל ע"א; סוכה מא ע"א; מנחות סח ע"א. 38. "בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה" (ר"ה פ"א מ"ב). ובגמרא נאמר: "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות" (ר"ה סו ע"א).
39. שם. 40. "לא בזין ולא במגן, אלא בתפילה ובתחנונים" (ויק"ר כח, ד, ע"ש). 41. עיין הערה 38.
42. "אמר רבי ינאי: בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק, כמה יגיעות הוא יגע, כמה צער הוא מצטער עד שבישלה. והבריות ישנן על מיטותיהן, והקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות, ואין נותנין לו אלא שכר העומר" (ויק"ר כח, א). 43. "אמר ר'

~ שפת אמת ~

טז) הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה
מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום ומה
גאולה פלאים אף פרנסה...

פסח תרמ"ז ד"ה והניף

במדרש⁴⁸ **והבאתם את עומר** (ויקרא כג,
) מה יתרון לאדם בכל

עמלו (קהלת א, ג) **ביקשו לגנוז ספר**
קהלת יכול כו' בעמלה של תורה
תלמוד לומר בעמלו כו'. ואין מוכן
הסלקא דעתך דהלא עיקר דברי קהלת הם
להחביל כל מעשי עולם הזה רק לעסוק
בתורה ומצות. אכן נראה דבאמת כל מה
שברא הקב"ה לכבודו ברא⁴⁹ וה' בחכמה
יסד ארץ (משלי ג, יט). לכן יש יתרון בכל
מעשה בראשית. לאפוקי מדעת המינים
שאומרים (יחזקאל ח, יב; שם ט, ט) עזב ה' את
הארץ. אכן אין יכולים למצוא החכמה
הגנוזה במעשה בראשית רק בכח התורה
כדכתיב (בראשית א, א) בראשית ברא בשביל
התורה שנקראת ראשית⁵⁰ ובעמלה של

נמסר רק לבני ישראל כדכתיב (שמות יב, ב)
החודש הזה לכם. ואיתא⁴⁴ ואדם אין לעבוד
את האדמה⁴⁵ שעד שלא נברא אדם וידע
שיש צורך לגשמים כו' והתפלל. לא המטיר
ה' ע"ש בפרשת בראשית. וכמו כן עתה
שנגמר הבריאה ביציאת מצרים שנעשין
בני ישראל בריה חדשה אדם אתם כנ"ל.
וזה מותר האדם מן הבהמה (קהלת ג, ט):

פסח תרמ"ה ד"ה ואיתא

והניף את העומר (ויקרא כג, יא) ובמדרש
אמור⁴⁶ מה יתרון כו' שיעמול
תחת השמש (קהלת א, ג). כי הנה בני ישראל
שנגאלו ממצרים ועשה לנו השם יתברך
נסים ונפלאות היה המכוון להיות מעלין
כל הבריאה. להעלות הטבע ולברר אמונת
השם יתברך כי הוא המנהיג את העולם
והטבע. ובחג הפסח שהוא זמן חירותנו
נעשה החירות גם בזמן ובטבע ויכולין עתה
להעלות הבריאה והטבע. ובמדרש ויחי⁴⁷
הרועה אותי המלאך הגואל (בראשית מח, טו-)

יודן: תחת השמש אין לו, למעלה מן השמש יש לו" (שם). 44. חולין ס ע"ב. 45. "וכל שיח השדה טרם
יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה"
(בראשית ב, ה). 46. ויק"ר כח, א. **עיין הערה 42.** 47. "המלאך הגואל אותי ר' אליעזר אמר: הקיש גאולה
לפרנסה ופרנסה לגאולה מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים, מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום"
(ילקוט"ש ח"א, קנז; בר"ר צו, ג). 48. "דבר אל בני ישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן' הדא
הוא דכתיב 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש'... אמר ר' שמואל בר נחמני בקשו לגנוז
ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות אמרו כך היה שלמה צריך לומר 'מה יתרון לאדם'
יכול אף בעמלה של תורה במשמע חזרו ואמרו אילו אמר 'בכל עמל' ושתק היינו אומרים אף בעמלה
של תורה במשמע הוא הא אינו אומר אלא 'בכל עמלו' בעמלו הוא שאינו מועיל אבל בעמלו של תורה
מועיל" (ויק"ר כח, א). 49. עיין אבות פ"ו מ"א. 50. בר"ר א, א.

שפת אמת

יא, ט) שיהיה הכל תורה ממש והכל על ידי בני ישראל לכן נקראו⁵³ עושי דברו וכדאיתא⁵⁴ שצדיקים מקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות כמו שכתבתי במקום אחר⁵⁵ מזה:

אמור תרנ"ו ד"ה במדרש

...דאיתא במדרש⁵⁶ על פסוק מה יתרון כו' בכל עמלו שיעמול תחת השמש, יכול בעמלה של תורה כו', בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה וכו'. וקשה, בלא זה יש לומר, תחת השמש אינו עמל, אבל (בעמלה) בתורה שלמעלה מהשמש עמל, גם הדקדוק בין הוא"ו להה"א עמלה לעמלו אין מובן, ולכאורה אדרבא, ונראה בעזר ה' יתברך כי גם למטה תחת השמש, אם היחוד והדביקות בהתורה טוב, והוא עיקר עמל שניתן לברר, ובמקום הצריך בירור והוא עץ הדעת טוב ורע, ולמעלה מהשמש אין צריך לבירור, ולא שייך חילוק בעמלו לעמלה, אך למטה מהשמש, שהוא עץ חיים מקום הברור כשמש, ולמטה מזה הוא צריך בירור, ואז דוקא עמלה ולא עמלו, כי מאין בא תחת השמש אות וא"ו, והנה זה אמת ברור. והנה

תורה יכולין להעלות זה הראשית שנמצא בתוך הטבע. וזה נקרא עמלה של תורה לעמול למצוא דברי תורה בכל מקום. שצריך איש ישראל להאמין שהכל תורה וכח העשרה מאמרות שהם בתוך הטבע גנוזים וכדכתיב (תהלים יב, ז) אמרות ה' כו' טהורות כסף צרוף. פירוש כמו שהכסף נמצא תוך העפר וצריכין לצרפו ולזקקו עד שנעשה כסף טהור. כן נמצא בכל הבריאה גנוזים דברי תורה. ועל זה כתיב (משלי ב, ד) וכמטמונים תחפשנה. ובאמת זה בחינת גאולה וחירות להוציא יקר מזולל⁵¹. והנה בני ישראל הם כלים לזה. וכשיצאו ממצרים נעשה בירור זה על ידם בכלל העולם עד שנתבררו עשרה מאמרות ונעשה מהם עשרת הדיברות⁵². ולא זה בלבד רק בכל שנה ושנה ממחרת הפסח נתעלה חלק ראשית בכח גאולת מצרים. לכן והבאתם כו' עומר ראשית כו' (ויקרא כג, י). וזה הראשית נתברר במ"ט ימים עד שנעשה מזה תורה ממש. כמו שהיה אז ביציאת מצרים בכלל. שעל זה נאמר (שמות כ, ב) אנכי כו' אשר הוצאתיך ודו"ק. כן בכל שנה יש ענין פרטי עד לעתיד מלאה הארץ דעה (ישעיה

51. עיין ירמיה טו, יט. 52. עיין זוהר ח"ג, יא ע"ב-יב ע"א; פסיקתא רבתי כא, ד"ה 'נאמרו עשרת'.

53. ויק"ר א, א; זוהר ח"א, צ ע"א - סתרי תורה. 54. אבות פ"ה מ"א. 55. יתרו תרנ"ג ד"ה 'מצות זכירת'.

56. "מה יתרון לאדם בכל עמלו, יכול אף בעמלה של תורה, חזרו ואמרו, לא אמר בכל עמל, אלא בעמלו, בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה" (קהלת רבה א, ד).

שפת אמת

התורה כמו שאמר דוד המלך ע"ה⁵⁵ אם אתן שנת כו' עד אמצא מקום:

בחקוטי תרנ"ז ד"ה ובמדרש

בפסוק (דברים ל, ט) והותירך ה' אלקיך בכל מעשה ידך כו' לטובה. כי לעתיד

יהיה מתוקן התעורבות טוב ורע ויהיה מתברר רק הטוב. וזה כאשר שש על אבותיך (שם) שנאמר בהם בכל (בראשית כד, א) מכל (שם כז, לג) כל (שם לג, יא) שלא שלט בהם יצר הרע כדאיתא בגמרא⁶⁰ והטעמן מעין עולם הבא. והותירך דבתיב (קהלת א, ג) מה יתרון לאדם כו' תחת השמש אין לו לפי שהטבע מסתיר ומתערב פסולת במעשה האדם. אבל אחר התיקון יהיה יתרון לאדם בכל המעשים שהרי הקב"ה ברא את האדם להיות שליט בכל העולם. וכשהוא ישר כראוי משתתף הקב"ה במעשה ידיו כמו שכתוב (תהלים צ, יז) ויהי נועם ה' כו' ומעשי ידינו כוננהו. לשוב עליך לטוב כו' כאשר שש על אבותיך (דברים ל, ט). שכל מעשיהם היו תקונים גדולים בכל העולמות. ודו"ק כי קצרת:

נצבים תרס"א ד"ה בפסוק והותירך

עיינ עוד לקמן א ט, וכן לקמן בריש פרק ג.

אות הה"א על שם המלכות⁵⁷, שהדלת מקיפה שאין לה כלום מגרמה והכלי דלת, ויש בה נקודה הקדושה כידוע⁵⁸...

ליקוטים לפורים ד"ה טעם התענית - עיין שם

ובמדרש⁵⁹ חשבתי דרכי כו' (תהלים קיט, נט) בכל יום הייתי מחשב כו' רגלי מביאות אותי כו'. דאמרו חז"ל⁶⁰ בחקותי תלכו (ויקרא כו, ג) שתהיו עמלים בתורה פירוש עמלים למצוא בכל דבר אור התורה כדאיתא⁶¹ בשביל התורה שנקראת ראשית אם כן ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט) שיש בכל דבר חלק בתורה ועל זה אמרו⁶² אל תהי מפליג לכל דבר להפרישו משורש התורה שאין לך דבר שאין לו מקום פירוש בתורה ואמרו ז"ל⁶³ מה יתרון לאדם בכל עמלו כו' (קהלת א, ג) יכול אפילו בתורה תלמוד לומר בעמלו אינו עמל אבל עמל בעמלה של תורה. עוד דרשו⁶⁴ תחת השמש (שם) אין לו למעלה יש לו. אם כן משמע דעמלה של תורה שייך גם כן תחת השמש להיות עמל למצוא רשימות וחקיקות של התורה שחקק הקב"ה בכל מעשה בראשית. זהו בחקותי תלכו. כמו שכתוב חשבתי דרכי שעמל בהם עד שהשיבם אל שורש

57. "ה"א בתראה מלכות שמים אתקריאת" (זוהר ח"ג, צו כט ע"א) 58. [הכוונה לציור אות ה (מלכות) באותיות ד"י, ד' עם י', עיין עץ חיים שער ד פרק ה]. 59. ויק"ר לה, א. 60. ספרא בחקותי א, הקדמה. 61. בר"ר א, א. 62. אבות פ"ד מ"ג. 63. ויק"ר כח, א; קה"ר א ג, א. 64. שבת ל ע"ב. 65. "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב, ד-ה). 66. ב"ב טז ע"ב-ז ע"א.

(ד) דֹּר הַלֵּךְ וְדֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֲמֻדָּת:

שפת אמת

(שם) זה בחינת חותם של תכלת. והיא מדריגה גבוהה. אבל החותם של טיט היא קבוע בבני ישראל לדורות שזה בחינת לבן שלא להשתנות על ידי שום סיבה. אם כן אפילו בגלות יכולין לאחוז בזה. ולכן קשה עונשו של לבן דאין על זה שום תירוץ כי זה הכח בעצם בני ישראל..

שלח תרנ"ח ד"ה במדרש - עיי"ש

א"ו מו"ר זצלה"ה פירש (תהילים קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך, שכל דור נותן שבח ויתרון במעשה בראשית, עיין שם⁶⁹. כי וודאי ה' יתברך ברא עולמו, ונתן כח במעשה בראשית להיות נגדל הכח במעשה התחתונים, כמו שכתוב (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלקים⁷⁰. והאמת כי אם אין מקלקלין הכח על ידי קבלתם, ממילא נקרא שיש לו יתרון, כי יתרון אור מן החושך⁷¹ כו', ועל כל פנים להיות הכח כמקודם, שלא לעשות בכח הזה נגד רצונו יתברך, רק לזכור תמיד כי לו הכח והממשלה, וישבח כפשוטו, ממילא יש שבח גם כן כנ"ל. וענין הנ"ל כמו שאמר⁷² נתאוה

דֹּר הַלֵּךְ וְדֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֲמֻדָּת

דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת
דרשו חז"ל⁶⁷ על בני ישראל
תהיו אתם ארץ חפץ (מלאכי ג, יב) כטבע
העפר שמקבל ומכלה הכל ואינה
משתנית. ולכן כתיב (במדבר טו, לח) ועשו
להם ציצית דרשו חז"ל⁶⁸ משלהם כי
זה כח בני ישראל בעצמם כנ"ל מעין
חתום. אך תכלת היא בחינה אחרת שיש
בנפשות בני ישראל שהם מוכנים לקבל
ציור עליון ועל זה מבקשין (שה"ש ח, ו)
שימני כחותם. והוא חותם של זהב והיא
מתנה מלמעלה כמו שכתוב (במדבר טו, לח)
ונתנו כו' פתיל תכלת והיה לכם לציצית
שהיא מתנה מלמעלה. והיא בחינת (שה"ש
ב, ג) כתפוח בעצי היער כו' שמשנתנה
בגוונים. ואלה הגוונים קיבלו בני
ישראל בעלותם ג' פעמים בשנה לראות
פני ה'. ולכן בעונותנו הרבים חסר לנו
בחינת תכלת ולכן כתיב ב' פעמים אני
ה' אלקיכם (במדבר טו, מא). אשר הוצאתי
אתכם מארץ מצרים (שם) וזכו לחותם של
לבן להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם

67. קה"ר א, א. 68. סוכה ט ע"א. 69. עיין שיח שרפי קודש, תפילה אות מט. 70. ראה בזהר ח"ב, פא לב ע"ב: "...דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן, כביכול מתישין חילא דקודשא בריך הוא, וכד עבדין עובדין דכשרן, יהבין תוקפא וחילא לקודש אברין הוא, ועל דא כתיב (תהילים סח) תנו עז לאלהי"ם, במה בעובדין דכשרן..." 71. ע"פ קהלת ב, יג. 72. תנחומא נשא, טז.

(ה) וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל-מְקוֹמוֹ שְׂוֹאֵף זֹרַח הוּא שָׁם:

~ שפת אמת ~

שם בגמרא אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, לכאורה קשה לפי זה איך נמצא דור רשעים אחר דור של צדיקים, ויש לומר דהכוונה בכאן הוא רק על צדיק הדור שנקרא שמש כעין עלי ושמואל דמייתי הגמרא הכא:

חידושי השפת אמת על הש"ס - בגמרא שם

...וזהו שאומרים⁷³ בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים. שכל

המכוון בהעדר היום כדי שיפסוק ענין הארת יום זה. ויוכל להתחדש הארת יום שני כנ"ל. כי אם לא היה לטובה איך היה שייך לברך על זה. ומי שמקבל הארת הימים כראוי בודאי נתוסף בו ידיעה ודביקות בכל יום מעין ברכתו עד כי יעלה מיום ליום ומשנה לשנה. וגם כל העולם בכלל הוא כך. שכל הזמן הוא ענין אחד ועל זה אמר זורח השמש בו' (קהלת א, ה) שבכל לילה מסתלקת הארת היום לשרשו ומאיר הארה הראויה אחר יום הקודם. וכן משנה לשנה עד שנשתלם ימי הבריאה כרצונו יתברך...

חיי שרה תרלב ד"ה במדרש

ה' יתברך להיות לו דירה בתחתונים, פירוש דורות גם כן זה, שלכל דור יש דירה ולבוש אחר לנקודה הפנימיות, כי הפנימיות אחד הוא, רק הבריאה היתה לתקן המלבוש והדירה, ובכל דור יש לבוש אחר כנ"ל, וזהו שכתוב (קהלת א, ד) דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת, והבן.

ליקוטים האזינו ד"ה אא"ז (הובא גם בתהלים קמה ד)

עיינ עוד להלן פרק ז כג - פרה תרנ"ד ד"ה בענין (בעניין מעלת יסוד העפר).

עיינ גם פרק ג כ - "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר".

עיינ גם נח תרנ"ב סוף ד"ה בענין.

וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר זורח השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי.

יומא לח ע"ב

⁷³ תפילת מעריב, ברכת 'מעריב'.

(ו) הוֹלֵךְ אֶל-דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל-צָפוֹן סוֹבֵב | סִבֵּב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל-סִבִּיבָתוֹ
שָׁב הָרוּחַ: (ז) כָּל-הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מֵלֵא אֶל-מְקוֹם
שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שֵׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת:

שפת אמת

לו סוף ומשם מתפשט מעיינים ונחלים כענין
שנאמר (קהלת א, י) כל הנחלים הולכים אל
הים כו' ובמדרש קהלת⁷⁶ כמה פירושים כל
הגרים מתכנסין לבני ישראל⁷⁷ ע"ש. וכתוב
(תהלים קד, י) המשלח מעיינים בנחלים. כי
מעייין הוא דבוק במקור ונחלים הם רחוקים
מן המקור וסיום הפסוק (שם) בין הרים יהלכון
יש לרמוז כי בכח האבות נתקברו כל הגרים
ונתקן הכל מה שיוכל לקרב אל הקדושה.
וכמו כן יש פרשיות בתורה שבהם יכולין
לדבוק אלה הנחלים בשורש המעיין אבל
עיקר התורה מיוחדת לבני ישראל שהם
המעייין והים. וזהו שכתוב (תהלים קלו, כא)
ונתן ארצם לנחלה מה שהיה נמצא בארצם
הנחלים בעבור שהיה עתיד להיות נחלה
לישראל עמו. וכל הנחלים כשבאים אל
הים מתוקין ומטוהרים מכל לכלוך. ומעיין
זה יש בעולם שנה נפש⁷⁸. ובאדם הנחלים
הולכים אל הים רומז למילה שכל הגידין
ממשיכין לברית מילה ומשם מקבלין החיות
ורמוזו שם במדרש⁷⁹ אל הלב ע"ש. וכמו כן

הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סִבֵּב
הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סִבִּיבָתוֹ שָׁב הָרוּחַ
הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם כו', הרמז 'הולך אל דרום'
זה אברהם, 'וסובב אל צפון' זה
יצחק 'סובב סובב הולך הרוח' זה יעקב,
'ועל סביבותיו שב הרוח' זהו י"ב שבטים
שהם מרכבה למלכות שמים.

ליקוטים תולדות ד"ה הולך (ביאור לזוהר
תולדות קלו ע"א: פתח רבי יצחק ואמר
"זרח השמש ובא השמש")

כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם... שָׁבִים

ברש"י⁷⁴ לא היה צריך להתחיל אלא
מהחודש הזה (שמות יב, ב) כו' אלא
משום כח מעשיו הגיד כו' נחלת גוים (תהלים
קיא, ו). ויש להבין מה זה השבח לתת להם
נחלת גוים. והענין הוא כי בתורה נברא
העולם⁷⁵ ואין מקום פנוי מן התורה אבל עצם
התורה ניתנה לבני ישראל שהיא מים שאין

74. בראשית א, א ד"ה 'בראשית'. 75. בר"ר א, א. 76. קה"ר א, ז, א-ט. 77. ד"א 'כל הנחלים הולכים אל הים' כל הגרים אינן נכנסין אלא בישראל, 'והים איננו מלא' וישראל ממניין אינן חסרין לעולם שנאמר 'מי מנה עפר יעקב' (שם ו). 78. ספר יצירה פ"ג מ"ד-מ"ח. 79. ד"א 'כל הנחלים הולכים אל הים' כל חכמתו של אדם אינה אלא בלב, 'והים איננו מלא' והלב אינו מתמלא לעולם תאמר שמשעה שאדם מוציא חכמתו מלבו שוב אינה חוזרת עליו לעולם ת"ל 'שם הם שבים ללכת'. ד"א 'כל הנחלים'

~ שפת אמת ~

זוכה להתקרב אל התורה. וזה תיקונו דכולא באורייתא איתכליל⁸³. וכל דבר יש לו שורש בתורה. ומכל שכן נפש הישראלי. וכל זמן שיש בו פגם וקילקול אינו יכול להתדבק בשורשו. וזהו שכתוב מה לך לספר כו'. ואיתא⁸⁴ כי צרעת בא מלשון הרע מוציא רע. פירוש דיש ללמוד תיקון הנפש מהגוף. ונודע דעיקר חיות האדם בלב וריאה והדם שנמצא בלב מתפשט בכל האברים וחוזר ללב. וזה קיום האדם דמו בנפשו כו' (שם יז, יד). והריאה להוציא אויר ולהכניס אויר. וכמו כן בנפש האדם עיקר כוחן של ישראל בפה⁸⁵. והוא להוציא מפנימיות האדם דיבורים בתורה כמאמר⁸⁶ חיים הם למוציאיהם בפה. ואיתא⁸⁷ דברים היוצאין מן הלב נכנסין אל הלב. פירוש שכל דיבור בתורה שמוציא האדם כראוי בכל לבו נכנסין הם ללבו ומוצא בהם טעם חדש והוא ממש כדמיון הילוך הדם מהלב לכל האברים וחזרתו ללב. והוא על פי הפסוק

בזמן כל הימים הולכים אל השבת שהוא המעיין והשורש שנסגר בימי המעשה. וכמו כן כל הארצות נמשכות לארץ ישראל ולבית המקדש ולכן ארץ ישראל ושבת מיוחד רק לבני ישראל שדבקים במעיין ומקור ובשבת ניתנה תורה⁸⁰ אבל התפשטות התורה הוא בכל מקום ובכל זמן וכל נפש. וכתוב (דהי"א טז, כד) ספרו בגוים את כבודו ואין כבוד אלא תורה⁸¹ וכתוב את כבודו שהוא התפשטות מעצם התורה כנ"ל:

בראשית תרנ"ה ד"ה ברש"י

במדרש⁸² זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד, ב). הדא הוא דכתיב (תהלים ג, טז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי כו'. דמה שכתוב בכל מקום תורת המצורע (ויקרא יד, ב) תורת הזב (שם טו, לב) כו' הוא משום שכל התקונים וכל המעשים נעשה הכל בכח התורה. וכפי מה שמתקן מעשיו

כל התורה שאדם לומד אינה אלא בלב, 'והים איננו מלא' והלב איננו מלא לא הנפש שבעה לעולם שנא' 'וגם הנפש לא תמלא', תאמר שמשעה שאדם מוציא את תלמודו לאחר שוב אינה חוזרת עליו ת"ל 'שם הם שבים ללכת' דכתיב 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוץ היום על לבבך' (שם ד-ה). ⁸⁰ שבת פו ע"ב. ⁸¹ אבות פ"ו מ"ג. ⁸² "ד"א 'זאת תהיה תורת המצורע' ה"ד 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך'... א"ר לוי מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של אדם רשע... בכתובים מניין שנאמר 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי'... לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם 'זאת תהיה תורת המצורע' המוציא שם רע" (ויק"ד טז, ד). ⁸³ עיין זוהר ח"ב, קנו ע"ב; שם ח"ג, נג ע"ב. ⁸⁴ "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'זאת תהיה תורת המצורע' זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע" (ערכין טו ע"ב; ע"ע ויק"ד טז, ד). ⁸⁵ תנחומא בלק, ג; מכילתא בשלח מסכתא ב, ב; ע"ע בר"ר סה, כ. ⁸⁶ "אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומיך קרי, פתח פומיך תנ", כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי. שנאמר 'כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא', אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה" (עירובין נד ע"א). ⁸⁷ עיין קדושת לוי ויגש, ד"ה 'ויגש אליו יהודה'; נועם אלימלך תולדות, ד"ה 'ויזרע יצחק'; קול מבשר דברים, א.

שפת אמת

אמת. ולשון הרע כולל הכל והוא נגד דוד המלך ע"ה שהוא מלכותו יתברך והנהגתו את העולם. וזה שכתוב מדברת גדולות לשון דיבור והנהגה שכל האברים נמשכין אחר הפה והלשון כנ"ל:

מצורע תרל"ה ד"ה במדרש

...והנה כתיב (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן כו' ומשם יפרד כו' לד' ראשים פירשו במדרש⁹⁰ נגד ד' מלכיות חדקל נגד יון חד וקל בגזירותיהם על ישראל כו' כי כולם יש בהם קצת חיות ממלכותו יתברך אבל הוא בפירוד. ובני ישראל בשורש האחדות הנ"ל להשקות את הגן. וכתיב (בראשית ב, טו) לעבדה ולשמרה על ידי המצות כו'⁹¹. לכן כתיב (תהלים קיא, ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שיש לכל ד' מלכיות גם כן נחלים הד' ראשים הנ"ל. אבל כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז). וכיון שבני ישראל דבוקין בשורש. יורשין לבסוף אחר כל גאולה מד' גליות נחלה שלהם כמו שכתוב (תהלים פב, ח) כי אתה תנחל בכל הגוים: חנוכה תרל"ט ד"ה ענין - תחילת התורה מופיעה בפרק ז ח' טוב אחרית דבר מראשיתו, עיין שם.

(קהלת א, ז) כל הנחלים הולכים בו' מקום שהנחלים הולכים בו' שבים כו'. וכמו כן להיפוך מוציא רע הוא שיש גם כן יצר הרע בלב אדם בשמאלו כמו שכתוב (שם י, ב) לב כסיל לשמאלו כו'. וכשמוציא הבל שמאלי לחוץ מכניס בו רוח שטות כנ"ל. ולשון ופה האדם הם המחברין הבל ורוח לנפש האדם. וזהו שכתוב (משלי יח, כא) מות וחיים ביד לשון כדאיתא במדרש⁸⁸. ועוד שם⁸⁷ כי גדול לשון הרע מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים שנקראו גדול ולשון הרע נקראת מדברת גדולות (תהלים יב, ד) לשון כפול ע"ש. פירוש הדברים כי כל אלו הם כוחות באדם למשל גילוי עריות ושפיכות דמים שהם בכח האדם למשול על חבריו להודגו וכן להטיבו ולהשפיע לכל מי שרוצה. אבל הגדולה לה' יתברך בלבד היא. והוא בחינת אברהם ויצחק שמסרו כל החסד והדין לה' יתברך אשר לו הגדולה והגבורה. וכן עבודה זרה בכח העובד לעשותו אלהים אחרים לכן נקרא גדול שבכח האדם לתת כח אלהות למי שעובד לו. והוא בשקר והוא נגד מדתו של יעקב שהוא אמת⁸⁹. ולכן ייחד עליו הקב"ה אלקותו שהוא אלהים

88. "זאת תהיה תורת המצורע, זה שאמר שכתוב 'מות וחיים ביד לשון וגו' הכל תלוי בלשון... ראה מה קשה לשון הרע שהוא קשה משפיכות דמים ומגילוי עריות ומעבודה זרה משפיכות דמים דכתיב 'גדול עוני מנשוא' מגילוי עריות דכתיב 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת', מעבודה זרה דכתיב 'אנא חטא העם הזה חטאה גדולה', ובמספר לשון הרע אין כתוב בו לא גדול ולא גדולה אלא גדולות שנאמר 'יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברות גדלות', לכך נאמר 'מות וחיים ביד לשון' (תנחומא מצורע, ב). 89. מיכה ז, כ. 90. בר"ט טז, ד. 91. "לעבדה בפקודין דעשה ולשמרה בפקודין דלא תעשה" (זוהר ח"א, כו ע"א).

(ה) כָּל-הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא-יֻכַּל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא-תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְלֹא-תִמְלֹא אֶזְנוֹ מִשְׁמָע: (ט) מִה-שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה וּמִה-שֶׁנֶּעֱשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל-חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם: (י) יֵשׁ דְּבָר שֶׁיֵּאמָר רֹאה-זֶה חֲדָשׁ הוּא כְּבָר

שפת אמת

וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם

דברי מו"ז ז"ל על המדרש⁹⁵ עתה יאכלם חדש כו' חלקיהם (הושע ה, ז). כי על ידי שנלקח מבני ישראל ההתחדשות לכך נאמר בהם ויקם מלך חדש (שמות א, ח). כי מאין להם זאת התחדשות. אין כל חדש תחת השמש (קהלת א, ט) ולהוסיף על דבריו נראה כי כל הגלות מצרים היה לברר זאת ההתחדשות דכתיב אחר הגאולה (שמות יב, ב) החודש הזה לכם שזכו אחר כך לבחינת ההתחדשות. ופירוש הדברים כמו שאומרים⁹⁶ הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית שהכל מושכין חיות מהקב"ה ובשורש יש תמיד ההתחדשות רק כפי מה שנתגלה מלכותו יתברך בכל העולמות שקיומם רק מאתו יתברך. ניכר זאת ההתחדשות. וכמו שכתבנו במקום אחר באורך⁹⁷ שזה עיקר עבודת האדם זו תפלה. וצריך כל אחד לידע כי כפי קבלת מלכותו יתברך בלב האדם כך נמשכין כל הנבראים אחר הקדושה. כדכתיב (תהלים ח, ז) כל שתה תחת רגליו. ובמדרש⁹⁸ שהפרו

כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים

בקהלת (א, ח) כל הדברים יגעים, במדרש⁹² דברים בטלים מיגעים האדם כו'. כי התורה אף שצריך יגיעה אבל היגיעה הוא רק התחלה והקדמה שימצא האמת והמנוחה, יגעת ומצאת⁹³, ואין היגיעה התכלית רק מציאת המנוחה, ושורש התורה בא על ידי יגיעה. אבל דברים בטלים אדרבה נדמה בשעת הדברים שאינם יגיעה, והאדם נתיגע על ידיהם ונשאר עיף ויגע, וזה התכלית של הדברים בטלים. והפירוש באמת, שגוף הדברים הם יגיעה ועמל, אבל דברי תורה הם חיים וקיימים ונחמדים⁹⁴, והיגיעה לאדם אדרבא מצד חסרון השלמתו צריך יגיעה, אבל אין הדברים יגיעים, רק בדברים בטלים גוף הדברים הם יגיעים, ואדרבא לדבר בהם אין צורך ליגיעה, כי היגיעה הוא רק הקדמה לתכלית השלימות, דהיינו להשגת דברי תורה כנ"ל:

ליקוטים קהלת ד"ה בקהלת כל עיין גם סוכות תר"מ ד"ה במדרש.

92. קה"ר א, כב. 93. ע"פ מגילה ו ע"ב. 94. מתוך ברכת גאל ישראל שאחר ק"ש בשחרית. 95. שמו"ר א, ח. 96. תפילת שחרית, ברכת 'יוצר אור'. 97. ואתחנן תרל"ד ד"ה 'במדרש'. 98. שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, ה.

שפת אמת

ההתחדשות. כמו שכתבנו¹⁰⁵ בפסוק (שם א, ח) ויקם מלך חדש ע"ש. ובשעת הגאולה דהיינו שנתברר שהכל חיות ה' יתברך. ומזה בא התחדשות. כי חיותו יתברך יש בו התחדשות תמיד כמו שאומרים¹⁰⁶ מחדש בכל יום תמיד. ופירוש תמיד בכל יום. רק מי ששוכח והוא תוך הטבע כתיב (קהלת א, ט) **אין כל חדש בו**. אבל מי שנדבק בפנימיות חיות ה' יתברך יש בו תמיד התחדשות. וזהו שכתוב החודש הזה לכם. שיכול כל אחד מישראל לעורר התחדשות זה על ידי אמונה שמברר בלבו שהכל מה' יתברך. וזה ההפרש בין שבת לראש חודש. ששבת מעין עולם הבא¹⁰⁷ קביעא וקיימא¹⁰⁸ שאין הסתר כמו שכתוב¹⁰⁹ מתעברין מינה. וראש חודש הוא להאיר ההתחדשות גם בימות החול. וזה תלוי בישראל כמו שכתוב (תהלים נז, ג) **לא אל גומר עלי כו'**¹¹⁰. וזהו שכתב רש"י ז"ל¹¹¹ ובמדרש¹¹² שנתקשה משה רבינו ע"ה עד שהראה לו כזה ראה וקדש כו'. והלא לא נדבר אלא ביום כו'

ברית מילה ואמרו נהיה כמצרים נראה שזה רק הירהור שעלה בלבם לעשות כמעשיהם. וזו המחשבה נתנה כח להמצריים כדכתיב (שמות א, ח) ויקם. כי אם היה מבורר מלכותו יתברך בעיני האדם כחומה⁹⁹ שלא יוכל להיות מחשבה ורצון [אחר] כלל [כענין בטל רצונך¹⁰⁰. בטל דייקא. שלא יהיה נמצא בלב. על ידי תגבורות רצונו יתברך כמו שכתבתי במקום אחר¹⁰¹]. לא היה יכול לשלוט כח סטרא אחרא באדם כלל. רק מהירהור האדם יש להם כח במעשה. וברש"י¹⁰² ומדרש¹⁰³ עשה עצמו כאילו לא ידע. הוא אשר דברנו בכמה דוכתי¹⁰⁴. כי כל החיות מהקב"ה. וכח הסטרא אחרא הוא להסתיר שיהיה נראה כאילו יש להם כח נפרד בפני עצמו. וכח זה להם בקילקול האדם כמו שכתבנו:

שמות תרל"ה ד"ה דברי

החודש הזה לכם (שמות יב, ב). ענין זה לגאולת מצרים. כי בגלות נחסר זה

99. עיין פסיקתא רבתי יד, ד"ה ד"א זאת חוקת'. 100. "בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (אבות פ"ב מ"ד). 101. בהעלותך תרל"א ד"ה 'עשה רצוני'. 102. רש"י שמות א, ח ד"ה 'אשר לא ידע'. 103. שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, א; ע"ע סוטה יא ע"א. 104. עיין חיי שרה תרל"א ד"ה 'אא'ז' מו"ר ז"ל; תרל"ג ד"ה 'במדרש יודע'; שופטים תרל"א ד"ה 'שמע ישראל'. 105. שמות תרל"א ד"ה 'אא'ז' מו"ר; שם תרל"ה ד"ה 'דברי מו"ז ז"ל'. 106. תפילת שחרית, קריאת שמע, ברכת 'יוצר אור'. 107. ברכות נז ע"ב. 108. פסחים קיז ע"ב. 109. זוהר ח"ב, קלה ע"ב. 110. שמו"ר טו, ב. 111. "נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראוי לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש, וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום... אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה" (רש"י שמות יב, ב ד"ה 'הזה'). 112. תנחומא שמיני, ח; במ"ר טו, ד.